

ONDERWERP
Verweerschrift Versterking Markermeerdijken aspect natuur

ONZE REFERENTIE
083786699 A

DATUM
30 januari 2019

VAN
Gijs Kos

Inleiding

Door Habitat advocaten & juristen is namens Stichting Zuyderzeedijk e.a. beroep ingesteld tegen de besluiten inzake de Versterking Markermeerdijken. In het beroep worden in hoofdstuk "A.8 Bescherming Natuurwaarden" 91 kanttekeningen geplaatst bij de ecologische onderzoeken die zijn uitgevoerd voor het project, te weten de Passende Beoordeling, de Soortenbeschermingstoets en de Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden. Deze onderzoeken zijn uitgevoerd door de ecologen van Arcadis in samenwerking met RoyalHaskoningDHV (Edith Dorsman) voor de Alliantie Markermeerdijken. Aan Arcadis is verzocht om als medeopstellers van de ecologische onderzoeken te reageren op de kanttekeningen van Stichting Zuyderzeedijk e.a. Dat doen wij (Arcadis) in het voorliggende document. Uit de reactie op de kanttekeningen volgt dat geen van de kanttekeningen afdoet aan de conclusies van het ecologisch onderzoek zoals dat is door ons is uitgevoerd. Opvallend is dat een veelheid aan punten is gegeven, maar dat het vooral over details gaat en niet over de grote lijnen. Vaak is aangegeven dat iets niet klopt, maar dat is zelden concreet gemaakt of onderbouwd met bronnen. Verder is opvallend dat wordt beweerd dat zaken missen, maar dat deze punten wel degelijk behandeld. Tot slot zijn de verschillende vormen van natuurwetgeving door elkaar zijn gehaald. In de volgende tekst wordt per punt een beantwoording gegeven.

A.8.1 Algemeen

1, 2 Stelling

Ondanks dat een Passende Beoordeling en een Soortenbeschermingstoets zijn opgesteld, en daarnaast nog specifieke rapporten bij de besluiten zijn gevoegd, ontbreekt het benodigde onderzoek waarmee met zekerheid kan worden aangetoond dat er geen significante effecten zijn van het Projectplan op de (staat van instandhouding van de) aanwezige beschermde soorten en habitattypen.

Reactie

Er wordt alleen gesteld dat onderzoek ontbreekt. Hier wordt echter geen inhoudelijke invulling op gegeven. Wij hebben wel degelijk al het noodzakelijke onderzoek uitgevoerd. Wij wijzen erop dat de Commissie m.e.r. het onderzoek heeft beoordeeld en concludeert: "Voor het VKA is een Passende Beoordeling, Soortenbeschermingstoets en Toetsing NNN en Weidevogelgebieden uitgevoerd. De Commissie spreekt haar waardering uit over de kwaliteit van deze documenten." (toetsingsadvies 22 maart 2018, p.. 12)

3 Stelling

Er ontbreken enkele onderzoeken die wel ten grondslag hebben gelegen aan de besluiten. Bijvoorbeeld het Memo opheffen maatregelen Visdiefje en een rapport van Ek & Puts (2016) met de titel Visie natuurcompensatie MMD waar in het Memo effect oeverdijk naar wordt verwezen.

Reactie

Voorgenoemde onderzoeken ontbreken niet want de relevante delen ervan zijn opgenomen in de rapporten. De mogelijke effecten voor de visdief (aangewezen broedvogelsoort Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer) zijn beoordeeld in de Passende Beoordeling. De conclusie is dat wanneer één ponton wordt gerealiseerd als tijdelijke broedplaats gedurende de werkzaamheden, significante effecten met zekerheid kunnen worden uitgesloten. Alle noodzakelijke ecologische informatie staat in de

Passende Beoordeling. De Memo opheffen maatregelen Visdief is op zichzelf niet relevant voor de beoordeling van de mogelijke effecten voor het visdiefje. Het memo is in dezelfde periode en door dezelfde ecologen opgesteld als de Passende Beoordeling en heeft als doel om intern te informeren over een verandering van de mitigerende maatregel. Het memo bevat geen andere ecologische informatie dan de Passende Beoordeling: de relevante delen uit de memo zijn overgenomen in de Passende Beoordeling.

Ook de visie van Ek & Puts (2016) is op zichzelf niet relevant voor de beoordeling van de effecten op Natura 2000. De relevante delen van deze visie zijn in de bijlagen 8.8, 8.11, 8.12, 8.13 en 8.14 van het bijlagenboek opgenomen en waar relevant is ook naar deze bijlagen verwezen. De visie is derhalve op zich dus niet nodig om de beoordeling te snappen.

4

Stelling

In de Passende Beoordeling ontbreekt een beschrijving van de natuurwaarden per sectie. Hierdoor valt nauwelijks na te gaan wat de exacte effecten zijn van de plannen op natuurwaarden in de dijksectie. Ook in het MER ontbreekt een beschrijving van de natuurwaarden per sectie. Als het goed is hebben natuuroverwegingen ook onderdeel uitgemaakt van de keuze voor een bepaalde oplossing per dijkmodule/dijksectie/dijkdeel. Dit is echter onnavolgbaar in de besluitvorming.

Reactie

In hoofdstuk 6 van de Passende Beoordeling is de beschrijving van de aanwezige natuurwaarden opgenomen. Hier is duidelijk welke natuurwaarden (aangewezen habitattypen en soorten) op welke plekken voorkomen. Er ontbreekt dus geen informatie. De beoordeling is met opzet niet strikt per sectie uitgevoerd. Voor de Passende Beoordeling is het belangrijk dat de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied als gevolg van de versterking niet in gevaar komen. Hierbij is het belangrijk om integraal te kijken. Met name voor uitvoeringseffecten is het niet logisch om de dijk in secties op te delen: werkzaamheden in één sectie hebben invloed op de aangrenzende secties. Bovendien zou gedacht kunnen worden dat bij werkzaamheden in één sectie, er vluchtmogelijkheden in de aangrenzende secties zijn. Maar het is niet logisch bij een project van dergelijke omvang om in één sectie te werken en niet in de aangrenzende secties. Verder kan het zijn dat juist de effecten in één sectie beperkt zijn maar dat juist een aantal secties bij elkaar wel zorgen voor significante effecten. Door een beoordeling per sectie te maken, is het risico aanwezig dat juist de cumulatie van het effect niet goed beoordeeld wordt. Dit is ook niet toegestaan bij een dergelijke beoordeling: het volledige project moet worden meegenomen en de "salamitactiek" moet voorkomen worden. Kortom: de manier waarop het rapport is ingestoken past juist goed bij de manier waarop je een dergelijke beoordeling maakt. Er is ook voldoende informatie beschikbaar om bij de keuze van het VKA in het MER per module het aspect natuur mee te wegen. In § 5.3 MER Deel A is dat duidelijk gebeurd.

5

Stelling

Bij geen enkel van de beschreven soorten wordt kwantitatief inzicht gegeven in het effect van de werkzaamheden ten opzichte van de landelijke staat van instandhouding. Er wordt ook selectief gebruik gemaakt van online beschikbare informatie zonder dat dit onderbouwd of geverifieerd is. Dit betreft het bericht op de website van Natuurmonumenten over broedsucces van visdiefjes in 2017 op de Marker Wadden.

Reactie

Het is niet duidelijk op welke beoordelingen of delen hiervan wordt bedoeld. Er wordt ook niet gezegd wat er verkeerd zou zijn. Hieronder wordt inhoudelijk ingegaan op het punt vanuit soortenbescherming en gebiedsbescherming.

Als het gaat om soortenbescherming is eerst de vraag of een verbodsbepaling wordt overtreden. Voor veruit de meeste soorten is dat niet het geval, mede door mitigerende maatregelen. Voor een aantal soorten is een ontheffing vereist. Hier is relevant dat de staat van instandhouding niet in gevaar komt. Bij de beoordeling is waar van belang welke aantallen de soort in of rond het gebied van de werkzaamheden voorkomen om het gevolg van de stand van instandhouding te bepalen. Bijvoorbeeld voor de waterspitsmuis in § 7.3.5 (p. 107) van de Soortenbeschermingstoets.

Als het gaat om gebiedsbescherming: hier wordt wel degelijk kwantitatief inzicht gegeven in de effecten van het projectplan. In bijvoorbeeld § 8.2.6 van de Passende Beoordeling wordt voor de aanwezige niet-broedvogels een (worst case) kwantitatief inzicht gegeven van de effecten van de werkzaamheden. Het is niet duidelijk wat nog mist aan de beoordeling.

Verder wordt geen selectief gebruik gemaakt van informatie. Selectief impliceert dat meer (andersluidende) informatie beschikbaar is, maar dit wordt niet aangegeven. En dat is ook niet zo. Ook het voorbeeld dat wordt gegeven klopt niet. Er wordt niet alleen verwezen naar de informatie van Natuurmonumenten, wat overigens een relevante bron is. Zwaarwegender in de beoordelingen zijn de tellingen van Sovon (zie § 6.2.4 Passende Beoordeling). Ook daaruit blijkt dat met de aanleg van de Markerwadden het aantal broedende visdiefjes is verdubbeld ten aanzien van het teljaar ervoor (915 tegen 505). Kortom: de informatie die ons bekend was en voor handen was, is gebruikt en hierin zijn we niet selectief geweest.

6 Stelling

In Bijlage 8.7 worden de effecten op het voedselaanbod voor visetende vogels vergeleken met de gehele oppervlakte van het Markermeer terwijl sommige delen van het Markermeer sowieso te diep zijn voor de visetende vogels om daar te foerageren. Er is niet inzichtelijk gemaakt hoeveel foerageergebied verloren gaat en hoeveel beschikbaar en bereikbaar blijft, voor de beheerfase en de aanlegfase. Ook gezien afname van doorzicht door de werkzaamheden. Ook is bij voedselaanbod van belang dat door de vertroebeling van het water waterplanten minder licht krijgen en slechter groeien wat een negatief effect heeft op herbivore vogels.

Reactie

Bijlage 8.7 is een bijlage bij de Passende Beoordeling. De uiteindelijke beoordeling voor de effecten op de aangewezen vogelsoorten staat in de Passende Beoordeling zelf. De bewering dat sommige delen van het Markermeer sowieso te diep zijn voor visetende vogels wordt niet onderbouwd en is ook aantoonbaar onjuist: afbeelding 27 van de Passende Beoordeling laat bijvoorbeeld zien dat juist in diepere delen van het Markermeer spiering voorkomt. Dit is een vis die in scholen ook in dieper water aan de oppervlakte voorkomt (dit is afhankelijk van de aanwezigheid van visetende vissen in dieper water). In § 6.2.5 van de Passende Beoordeling is ook beschreven dat *"De zone langs de dijk is voor visetende watervogels van beperkt belang. Visetende vogels zijn niet afhankelijk van een bepaald deel van het Markermeer & IJmeer, en spiering bevindt zich meer aan de oostkant van het Markermeer, zie afbeelding 27."* In § 6.2.5 wordt verder uitgebreid ingegaan op de gevolgen voor visetende (en andere vogels); hierop wordt niet inhoudelijk gereageerd. Onduidelijk is waarom de functies zoals deze beschreven zijn in die paragraaf niet voldoen.

Ook is aangegeven dat vertroebeling in de beoordeling moet worden meegenomen. In § 5.2.4 van de Passende Beoordeling is dan ook uitgebreid ingegaan op de effecten van vertroebeling en sedimentatie. In voorgenoemde paragraaf wordt ingegaan op de effecten op waterplanten en vermindering van het doorzicht voor vogels. Voor zover relevant zijn de effecten in de daarop volgende beoordeling meegenomen: het model laat echter zien dat de effecten beperkt zijn. Hier is verder inhoudelijk niet op gereageerd.

7 Stelling

In de Passende Beoordeling is in tabel 24 op p. 120 voor niet-broedvogels kwantitatief inzicht gegeven in effecten op de soorten. Ten onrechte is die exercitie niet gedaan voor het visdiefje.

Reactie

De exercitie in § 8.2.6, waar tabel 24 staat, gaat over niet-broedvogels (zoals ook al zelf wordt aangegeven in het beroep). De visdief is aangewezen als broedvogel. In § 8.2.5 wordt uitgebreid ingegaan op de effecten en de toetsing voor de visdief. Onduidelijk is waarom deze exercitie ook voor de broedvogel moet worden aangevuld in aanvulling op de beoordeling die reeds gemaakt is. Daarbij moet worden opgemerkt dat in tabel 24 voor niet-broedvogels ook niet het werkelijke kwantitatieve effect van de ingreep wordt gegeven. Er wordt als eerste stap in de beoordeling worst case aangegeven hoeveel exemplaren van elke soort zouden resteren als alle exemplaren langs de dijk zouden verdwijnen, wat in werkelijkheid niet zal gebeuren. Als dat resterende aantal boven de instandhoudingsdoelstelling blijft, kunnen significante effecten hoe dan ook worden uitgesloten en in dat geval blijft de aanvullende ecologische beoordeling beperkt. Voor de soorten waarvan in de eerste stap het aantal onder de instandhoudingsdoelstelling komt, wordt als tweede stap een verdere ecologische beoordeling gegeven. Dit is niet een ongebruikelijke tussenstap om de beoordeling voor het aanzienlijke aantal niet-broedvogelsoorten te trechteren. Voor de broedvogels zijn maar twee soorten aangewezen (aalscholver en visdief) en is die trechtering niet nodig en is meteen een ecologische beoordeling gemaakt. In § 8.2.5 vindt de volledige ecologische beoordeling plaats die vereist is om significante effecten uit te sluiten.

8

Stelling

Bij het voedselaanbod is de Gouwzee buiten beschouwing gelaten. Het valt niet uit te sluiten dat er effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen van de Gouwzee of het voedselaanbod in de Gouwzee.

Reactie

Het statement zoals dat hier is gemaakt klopt niet. In hoofdstuk 5 van de Passende Beoordeling worden de effecten van de dijkversterking afgebakend. Hier wordt voor ieder effect dat verwacht wordt beschreven wat de aard is van het effect, welke natuurwaarden en functies gevoelig zijn en wat de reikwijdte van de effecten is. Daar waar natuurwaarden en functies buiten de reikwijdte van de effecten aanwezig zijn, zijn deze verder in het rapport niet meer beschreven omdat effecten zijn uitgesloten. Natuurwaarden en functies zijn derhalve alleen beschreven als deze binnen de reikwijdtes zijn gelegen. In de Passende Beoordeling wordt waar relevant ook ingegaan op de aanwezigheid van kwalificerende natuurwaarden of de functie van de Gouwzee. Dat de Gouwzee bij de beoordeling buiten beschouwing is gelaten klopt dus niet. Daar waar relevant zijn zaken over de Gouwzee wel beschreven. Dat is bijvoorbeeld als het gaat om de functie als foerageergebied voor herbivore watervogels en benthosetende vogelsoorten (p. 91 respectievelijk p. 94 Passende Beoordeling).

9

Stelling

Algemeen kritiekpunt is dat belangrijke onderdelen van de Passende Beoordeling zijn gebaseerd op uitsluitend expert judgement. Waarschijnlijk steeds "S. van Rijn". Het ligt voor de hand dat wordt toegelicht welke functie deze expert uitoefent en waar.

Reactie

In hoofdstuk 4 van de methodiek is beschreven dat *"De effecten van de dijkversterking zijn afhankelijk van dosis-effectrelaties. Waar mogelijk op basis van literatuur, maar anders op basis van expert judgement, zijn de mogelijke effecten op kwalificerende natuurwaarden beschreven."* Dit betekent dus dat als geen andere informatie beschikbaar is, uit is gegaan van expert judgement. Dit is in de Passende Beoordeling, een rapport van 183 pagina's, zes keer gedaan. Dat het gebruik van expert judgement geldt als "algemeen kritiekpunt" voor "belangrijke onderdelen" is derhalve overdreven. Bovendien is het betrekken van expert judgement een normale manier van werken bij het opstellen van een Passende Beoordeling, daar zijn ecologische experts juist voor.

Verder gaan van de zes verwijzingen drie verwijzingen over de uitspraken van S. van Rijn over vogels. Eén verwijzing naar expert judgement (tabel 5, p. 50) berust op kennis van de schrijvers van de Passende Beoordeling. Twee verwijzingen in voetnoten (p. 61 en 116) zijn juist kritische kanttekeningen bij het feit dat alleen expert judgement beschikbaar is. In hoofdstuk 4 is beschreven dat van de kennis van de heer van Rijn gebruik is gemaakt vanwege zijn kennis op het gebied van soorten en het gebied. Stef van Rijn is een vogelexpert die werkt bij Delta Intermediair Ecologie en Milieu en heeft verder geen belang bij dit project (hij is benaderd vanuit tellingen die voor Rijkswaterstaat zijn uitgevoerd). Dit is dus een heel waardevolle bron.

10

Stelling

De natuurontwikkeling op de oeverdijk en bij Zeevang zou volgens paragraaf 2.5 van de Passende Beoordeling noodzakelijk zijn vanuit NNN. Het levert ook ruimtebeslag op Natura 2000. De oeverdijk kan dus een negatief effect hebben. De oeverdijk zou in de Passende Beoordeling gepresenteerd moeten worden als waterkering. En er moet dus worden onderzocht welke effecten de aanleg van de oeverdijk heeft op het Natura 2000-gebied. Vervolgens kan er worden bekeken of, als er effecten zijn, het mogelijk is deze effecten te voorkomen (mitigeren) of te compenseren.

Reactie

Feit is dat de oeverdijk wordt gerealiseerd. Om die reden is de oeverdijk in de Passende Beoordeling meegenomen. De oeverdijk is ook wel degelijk primair als oplossing voor het waterveiligheidsprobleem beschreven in § 2.2, zoals men in deze stelling wil. In § 2.5 is beschreven hoe deze oeverdijk wordt ingericht in het kader van natuurontwikkeling. Dat staat ook in § 2.5.1: *"Gezien de omvang en omdat deze ontwikkeling al integraal is meegenomen bij het ontwerp, wordt de natuurontwikkeling in de beschrijving van de versterking beschreven."* Dat de oeverdijk een kans biedt voor natuur is echter niet relevant voor de beoordeling. De ontwikkelingen die in het project zijn voorzien, zijn allemaal op dezelfde manier getoetst. Dat betekent dat de realisatie van het project inclusief inrichting is meegenomen. Ook voor de oeverdijk. In de stelling wordt zonder een goede reden aangegeven dat een arbitrair

onderscheid moet worden gemaakt tussen negatieve effecten en positieve effecten. Dit klopt niet. Het project inclusief inrichting wordt in zijn geheel meegenomen om de effecten te beschrijven, dit wordt altijd zo gedaan, ook om te voorkomen dat je van salamitactiek beschuldigd wordt.

11 Stelling

Compensatie op grond van NNN zou zo moeten worden georganiseerd dat het niet op zichzelf inbreuk maakt op de aanwezige natuurwaarden. De oeverdijk en de voorlanden kunnen dus niet als compensatie op grond van de Provinciale Ruimtelijke Verordening worden aangemerkt.

Reactie

Aangegeven wordt dat NNN-compensatie niet zo mag worden georganiseerd dat het een inbreuk maakt op aanwezige natuurwaarden. De basis voor deze voorwaarde wordt verder niet onderbouwd, maar de inrichting van de oeverdijk voldoet hier hoe dan ook wél aan. De inrichtingsmaatregelen op de oeverdijk en het tussenwater vinden volledig plaats binnen de reikwijdte van het ruimtebeslag als beschreven in § 5.2.1 dat ook los van de inrichting als NNN-compensatie plaatsvindt. De inrichtingsmaatregelen (inzaaien en beheren) zelf hebben geen effect. Kortom: de inrichting als NNN-compensatie maakt geen inbreuk op aanwezige natuurwaarden.

12 Stelling

In het plan is geen melding gemaakt van een budget voor het beheer van de oeverdijk. De exacte uitvoering van het (maai)beheer is nog niet bekend. Een ander punt is dat er tussenwater wordt gerealiseerd, maar dit te klein is om als kraamkamer te fungeren voor vissen en de vraag is of er voldoende stroming kan worden geborgd om te zorgen dat het tussenwater van goede kwaliteit blijft.

Reactie

Er wordt gesteld dat de exacte uitvoering van beheer (in het bijzonder maaibeheer) niet bekend is. Dit is niet correct: het voorgestelde beheer is beschreven in de Versterking Markermeerdijken Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden (Bijlagenboek 8.2). In § 8.2.2.3 is beschreven welk beheer voor welke type moet worden toegepast, waarbij ook op maaibeheer wordt ingegaan. Verder wordt gesteld dat de maatregelen te klein zijn als kraamkamer voor vis. Hierbij wordt echter geen onderbouwing gegeven waarom dat is. Voor vissen geldt geen minimum areaal voor een functionerende paaiplaats. Voor het Markermeer geldt dat in de huidige situatie paaiplaatsen met een natuurlijk peilbeheer vrijwel grotendeels ontbreken. Dit komt omdat in het Markermeer weinig ondiepe delen aanwezig zijn die in de gunstige periode voor paaiende vis onder water staan. Het tussenwater in combinatie met de aanpassing van de Hulk zorgt voor een dergelijk gebied en hiermee levert het een bijdrage aan de visstand in het Markermeer.

Verder wordt aangegeven dat het de vraag is hoe de waterkwaliteit geborgd wordt. Naar de kwaliteit van het zogenaamde Tussenwater (tussen de bestaande dijk en de oeverdijk) is uitgebreid onderzoek gedaan. Wij wijzen op de rapporten Waterhuishouding Tussenwater (Bijlagenboek 9.1) en Verfijning analyse waterkwaliteit Tussenwater (Bijlagenboek 9.10). Onderbouwd is dat een goede waterkwaliteit wordt verwacht. Voor alle zekerheid wordt dit blijvend gemonitord. Als dat nodig is, zijn concrete sturingsmechanismen voor handen. Deze zijn ook al uitgewerkt. Verwezen wordt naar § 6.2 van het rapport Verfijning analyse waterkwaliteit Tussenwater.

Het beheer en onderhoud van de oeverdijk ligt bij HHNK. Dit is ook zo verwoord in § 6.1.2. van het Projectplan Waterwet. Daar staat onder meer *"Dit komt erop neer dat de gehele oeverdijk (zowel de waterveiligheid als de natuurlijke inrichting) wordt beheerd door HHNK. Voor het natuurbeheer kunnen in een later stadium nog afspraken worden gemaakt met andere beheerorganisaties."* In het bestuursvoorstel vaststelling projectplan is de volgende tekstpassage opgenomen: *"De dijkversterking leidt tot gewijzigde beheerkosten. Enerzijds komt er extra areaal (oeverdijk) bij, anderzijds is de dijk bij oplevering weer in optimale conditie en wordt het beheer en onderhoud van de bestaande recreatieve voorzieningen en het fietspad overgenomen door het Recreatieschap. Op basis van het voorontwerp nemen de beheer en onderhoudskosten van de Markermeerdijken per jaar toe met minimaal € 250.000,- en maximaal € 500.000. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de toename van areaal door de aanleg van de Oeverdijk en verbreding van de waterkering met vooral een toename aan grasoppervlak. Op basis van het definitief ontwerp worden de werkelijke kosten in beeld gebracht en verwerkt in de daartoe behorende begroting en meerjarenplanningen."* Kortom: het budget dat nodig voor beheer van de oeverdijk is wel degelijk geregeld.

13 Stelling

Ook de gepresenteerde compensatie voor Polder Zeevang in het Markermeer & IJmeer is eigenlijk inbreuk op natuurwaarden in het Markermeer & IJmeer. Op vier locaties in het Markermeer voor de kust van Polder Zeevang wordt in totaal 1,8 kilometer aan voorland aangelegd. Daardoor ontstaan mogelijkheden voor een moerassige zone tussen de buitenzijde van de dijk en het voorland. De compensatie betekent echter ook ruimtebeslag op mosselbanken, waterplanten en cetera en levert daarmee een inbreuk op leef- en foerageergebied van beschermde soorten.

Reactie

In dit punt wordt gesproken over compensatie. Dit is niet correct. De bedoelde voorlanden (vooroevers) zijn geen compensatie. Compensatie in het kader van de NNN en weidevogelleefgebieden vindt op andere locaties plaats. Verder dekt de ecologische toetsing het ruimtebeslag van de voorlanden. De vooroevers vallen binnen het permanente (en tijdelijke) ruimtebeslag van het vergunningsontwerp zoals beoordeeld in de Passende Beoordeling. De voorlanden zijn integraal onderdeel van het ontwerp en zijn als zodanig meegenomen in de toetsing. Wij verwijzen naar § 2.5.3 (onderdeel van hoofdstuk 2 "Beschrijving van de Versterking") op afbeelding 12 zijn de voorlanden weergegeven zoals die in de Passende Beoordeling zijn betrokken.

14 Stelling

Het projectplan is in strijd met het Ramsar-verdrag inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor vogels. In art. 4, lid 2, is opgenomen dat wanneer de grenzen van een wetland worden beperkt, dit zo goed mogelijk moet worden gecompenseerd. Het Markermeer & IJmeer is aangewezen als Ramsar-gebied. Aangezien er minimaal 148 hectare areaalverlies is, moet die oppervlakte worden gecompenseerd. Er is volgens het Ramsar-verdrag een speciale taak en verantwoordelijkheid voor migrerende trekvogels. Het is onbekend op welke wijze het Projectplan hieraan voldoet.

Reactie

Het ruimtebeslag (zoals opgenomen in tabel 4, p. 52 Passende Beoordeling) op het Markermeer & IJmeer is in de Passende Beoordeling getoetst. Hieruit volgt dat significante negatieve effecten met zekerheid zijn uitgesloten. Er is vanuit het regime van Natura 2000 in de Wet natuurbescherming geen verplichting tot compensatie. Dat sprake is van een wetland maakt dat niet anders. De Wetlands-conventie bevat ook geen bepalingen die voor de rechter kunnen worden ingeroepen (zoals in de volgende stelling ook wordt erkend).

15 Stelling

Alhoewel de bepalingen van het Ramsar-verdrag niet rechtstreeks kunnen worden ingeroepen, beoogt de Vogelrichtlijn wel trekvogels en in het bijzonder watergebieden en nog meer in het bijzonder internationale watergebieden te beschermen.

Reactie

De Vogelrichtlijn is in Nederland omgezet in de Wet natuurbescherming. Het project is getoetst aan de Wet natuurbescherming. De stelling geeft niet aan waarom die toetsing onjuist is of wat er aanvullend moeten worden getoetst.

16 Stelling

Er ontbreekt een motivatie om het ruimtebeslag te compenseren waar verweerder die verplichting dus volgens internationale verdragen heeft.

Reactie

Zie 14.

A.8.2 Wnb-vergunning

A.8.2.1. Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer

17 Stelling

In de vergunning wordt een aantal oorzaken voor mogelijke effecten benoemd, maar deze aspecten worden niet duidelijk besproken in de vergunning.

Reactie

De volledige toetsing aan de Wnb voor het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer staat in de Passende Beoordeling. Een korte samenvatting is gegeven in de Wnb-vergunning zelf. Het is niet gebruikelijk om de volledige toetsing in de tekst Wnb-vergunning op te nemen.

18, 19 Stelling

De Passende Beoordeling begint met een uitgebreide beschrijving van het plan (werkzaamheden en meekoppelkansen per module). Opmerkelijk is dat een duidelijke beschrijving van de aanwezige natuurwaarden ontbreekt.

Reactie

De beschrijving van natuurwaarden is gegeven in hoofdstuk 6 van de Passende Beoordeling. Er wordt niet gezegd op welke punten deze beschrijving niet duidelijk is en hier kunnen wij inhoudelijk dan ook verder niet op reageren.

20, 21 Stelling

De effecten van zandwinning zijn vergelijkbaar met effecten van het creëren van vaargeulen. Ten onrechte komen de werkzaamheden niet overeen met de locaties waar volgens Figuur 5.3 (p. 38) uit het Natura 2000 Beheerplan Markermeer & IJmeer wel en waar niet zandwinning kan worden toegestaan. Waar de werkzaamheden worden toegestaan, is onvoldoende in de Passende Beoordeling onderbouwd dat er geen negatieve effecten vanuit gaan.

Reactie

Voor de aanlegfase is, met het oog op aanvoer van materiaal, voorzien in tijdelijke toegangsgeulen (vaargeulen). De vaargeulen liggen in het gebied dat in het Natura 2000-beheerplan is aangeduid als "locaties waar zandwinning in principe niet is toegestaan, tenzij een Passende Beoordeling aantoont dat significant negatieve effecten van een specifiek voorgenomen activiteit kunnen worden." Anders dan wordt gesteld sluit het Beheerplan de zandwinning op deze locaties dus niet uit. Er moet wel een Passende Beoordeling worden gemaakt. Dat is dan ook gedaan voor de tijdelijke toegangsgeulen. De tijdelijke toegangsgeulen zijn beoordeeld als onderdeel van het project (zie § 2.4.3 Passende Beoordeling). In hoofdstuk 5 (Afbakening van de effecten) zijn alle relevante effecten van de tijdelijke toegangsgeulen in kaart gebracht (zie bijvoorbeeld tabel 4 voor het ruimtebeslag, afbeelding 17 voor geluid en § 5.2.4 voor vertroebeling en sedimentatie). Vervolgens wordt in hoofdstuk 8 van de Passende Beoordeling per aangewezen habitatype en soort getoetst of de tijdelijke toegangsgeulen tot significante effecten kunnen leiden. De conclusie is dat dit uitgesloten is. Er wordt in de stellingen ook niet aangegeven waar die toets onvoldoende zou zijn.

22 Stelling

Hetzelfde geldt voor het toetskader doorsnijden ecologische routes waarvoor in Figuur 5.4 (p. 39) in het beheerplan waar belangrijke routes liggen.

Reactie

Deze stelling loopt tekstueel niet en is ook niet helemaal duidelijk. Op p. 39 van het Natura 2000-beheerplan is een toetsingskader gegeven voor doorsnijden van ecologische trekroutes. Het toetsingskader is volgens het beheerplan als volgt "Dit toetsingskader biedt initiatiefnemers van nieuwe windparken, hoogspanningslijnen en andere hoge obstakels in en grenzend aan het IJsselmeergebied handvatten in het kader van de Wnb-vergunning. In dit toetsingskader wordt aangegeven waar gebiedsdelen liggen waar instandhoudingsdoelstellingen knelpunten kunnen ondervinden van nieuwe obstakels en extra aandacht behoeven van het bevoegd gezag wanneer een vergunningaanvraag voor 'obstakels' wordt ingediend. Figuur 5.4 laat zien welke dijktrajecten/ kustzones van belang zijn als

ecologische trekroute voor verschillende soortgroepen (connectiviteit)." Qua soorten gaat het om meervleermuis, pascivore (visetende) vogelsoorten, vogelsoorten die binnendijs op akkers en graslanden foerageren en benthivore en/of herbivore watervogels. Aangezien de Passende Beoordeling aan alle voorgenoemde soortgroepen aandacht schenkt (ondanks dat er geen hoge obstakels worden voorzien als gevolg van de versterking), wordt voldaan aan de voorwaarden die het toetsingskader in het Beheerplan stelt. Er wordt in de stelling niet toegelicht waar de Passende Beoordeling tekort zou schieten.

23

Stelling

In de mogelijke effecten is niet inzichtelijk gemaakt wat het (kwantitatieve) verschil is tussen een uitvoering zonder extra recreatie en met extra recreatie. Dat is van belang omdat recreatie geen belang is waarvoor natuurwaarden zouden moeten wijken.

Reactie

Het is niet juist dat de mogelijke effecten inzichtelijk moeten worden gemaakt zonder recreatie. Er ligt een aanvraag om een Wnb-Vergunning voor een project. Onderdeel van dat project zijn voorzieningen met het oog op recreatie (wand- en fietspaden). Het gaat erom dat de mogelijke effecten van het project worden beoordeeld. In de Passende Beoordeling gebeurt dat. De aanleg van het fietspad vindt alleen plaats op de nieuwe dijk, hiervoor wijken geen natuurwaarden, omdat op de nieuwe dijk na oplevering nog vrijwel geen natuurwaarden aanwezig zijn. Het mogelijke effect van recreatie zit meer in gebruik. Voor het gebruik door recreatie is in tabel 3 van de Passende Beoordeling (p. 50) voldoende inzichtelijk gemaakt welke effecten hierbij horen. Deze effecten zijn expliciet beschreven in § 5.3.3 en § 5.3.4. Ruimtebeslag is gelijk met de werkzaamheden en is niet relevant voor recreatie alleen (zie § 5.3.1). Recreatie leidt niet tot significante effecten. Dat wordt overigens ook niet gesteld.

24

Stelling

Ten onrechte is niet inzichtelijk gemaakt wat de cumulatieve effecten zijn van wandelpaden en fietspaden. Er is niet nader bepaald of honden zijn toegestaan. Tevens is de verstoring door stadsstrand Hoorn niet onderzocht. Verstoring op vissen is niet onderzocht, verstoring van vissen kan verstoring effect hebben op viseters. Bovendien is een effect op de rivierdonderpad niet onderzocht.

Reactie

In afbeelding 20 van de Passende Beoordeling (p. 73) zijn de verstoringscontouren voor het fietspad en het wandelpad gepresenteerd. In § 5.4.1 is aangegeven op welke manier verstoring in de beheerfase is onderzocht en dit is waar relevant in hoofdstuk 7 en 8 per aangewezen soort onderzocht, waarbij beide vormen van recreatie zijn meegenomen. Van cumulatieve van het verstoringseffect is geen sprake. De stelling over cumulatieve impliceert dat als meerdere vormen van recreatie naast elkaar plaatsvinden dat verstoringsafstanden toenemen. Dat is niet correct. Een bepaalde vorm van recreatie zal leiden tot het meeste verstoring omdat die samenhangt met de aard van verstoring en/of omdat deze het dichtst plaats vindt bij de gevoelige natuurwaarde. Over het algemeen is wandelen meer verstoring dan fietsen: maar voor beide vormen van verstoring is dezelfde afstand aangehouden. Dit betekent voor de toets dat de bron van verstoring die het dichtst bij de gevoelige natuurwaarde is gelegen als het meest verstoring is beschouwd.

Het punt over honden is ons niet duidelijk. Mogelijke verstoring door recreatie is getoetst. De verstoringsafstanden die daarbij zijn gehanteerd (zoals genoemd op p. 56 van de Passende Beoordeling) houden ook rekening met recreatie met honden. Het is uitgesloten dat recreatie op de wandelpaden, met of zonder honden, leidt tot significante effecten.

Ook het Strand Hoorn is wel degelijk onderzocht. Het gaat dan om mogelijke verstoring door geluid en beweging. Wij verwijzen naar paragraaf 5.3.3 van de Passende Beoordeling. Daar zijn in Afbeelding 20 op het rechter plaatje de verstoringscontouren voor wandelaars te zien. In de verstoringscontouren voor wandelaars is ook het gebruik van het stadsstrand meegenomen. Te zien is dat de verstoringscontour ter plaatse van Hoorn in de nieuwe situatie (rode stippellijn) naar buiten is verschoven en dus groter is geworden dan in de huidige situatie (blauwe stippellijn). Dat is het effect van het gebruik van het stadsstrand. Op grond van deze verstoringscontour voor de nieuwe situatie is vervolgens de verdere ecologische beoordeling uitgevoerd.

Aangegeven wordt dat verstoring op vissen als voedselbron niet is onderzocht. Dat is niet juist. In § 5.2.3 van de Passende Beoordeling staat bij de afbakening van de mogelijke effecten in de aanlegfase: *"Verstoring onder water kan direct relevant zijn voor vissen. Indirect kunnen visetende vogels ook hinder ondervinden. Gedurende de werkzaamheden zal verstoringsgevoelige vis van de werkzaamheden*

wegzwemmen en op andere plekken leef- of voortplantingsgebied vinden.". In dit concrete geval is echter geen sprake van een indirect verstoringseffect op de aangewezen vogelsoorten. In § 6.2.5 van de Passende Beoordeling is beschreven dat *"De zone langs de dijk is voor visetende watervogels van beperkt belang. Visetende vogels zijn niet afhankelijk van een bepaald deel van het Markermeer & IJmeer, en spiering bevindt zich meer aan de oostkant van het Markermeer, zie afbeelding 27."* In § 6.2.5 wordt verder uitgebreid ingegaan op de gevolgen voor visetende (en andere vogels). Significante gevolgen zijn uitgesloten. Hierop is niet inhoudelijk gereageerd. De Passende Beoordeling voldoet aan de eisen.

Gesteld is dat de rivierdonderpad niet onderzocht is. Dit is niet juist, zie § 7.2.3 en § 8.2.2 van de Passende Beoordeling.

25 Stelling

Er is geen inzicht in het cumulatieve effect van meerdere jaren verstoring achter elkaar. Er moet een worst case scenario van tien achtereenvolgende jaren worden onderzocht. Er blijkt niet duidelijk uit de Passende Beoordeling wat de tijdsperiode is.

Reactie

Ook deze stellingen zijn niet juist. In § 2.4.4 van de Passende Beoordeling is beschreven dat *"De werkzaamheden starten begin 2019. De werkzaamheden om de Markermeerdijken weer veilig te maken duren naar verwachting tot eind 2021 met een mogelijke uitloop voor enkele secties naar 2022, hierna worden mogelijk nog inrichtingswerkzaamheden uitgevoerd."* Dat is dus een tijdsperiode van 4 jaar (met beperkte uitloop). Verder staat ook in de tekst het volgende: *"De fasering van de werkzaamheden is (nog) niet bekend. Daarom wordt ervan uitgegaan dat werkzaamheden in principe tegelijkertijd over de volledige lengte van het dijktraject plaats kunnen vinden."*

Dit is dus het uitgangspunt voor de toetsing geweest. Dat is worst case, omdat in de praktijk nooit tegelijkertijd over de gehele dijk gewerkt kan worden. Deze nuancering is daar waar relevant ook gebruikt in effectbeschrijvingen, maar uitgangspunt eerst was altijd "alles en overal".

26 Stelling

De cumulatie van de werkzaamheden die tegelijkertijd op het dijktraject worden uitgevoerd is niet onderzocht. Er is gekozen voor 50% werkzaamheden tegelijkertijd aan de dijk. Echter, er is niet beschreven op welk 50% er tegelijkertijd mag worden gewerkt, per dijkmodule of over het hele dijktraject genomen. Er is ook niet beschreven of kwantitatief gemaakt waarom 50% acceptabel is.

Reactie

Gesteld is dat de cumulatieve effecten van de werkzaamheden niet onderzocht zijn. Dit is niet juist. In hoofdstuk 7 en 8 van de Passende Beoordeling komen alle effecten van alle werkzaamheden per kwalificerende natuurwaarde samen om daar een totale beoordeling te geven. Dit is dus cumulatief. Ook de stelling dat niet beschreven is op welke 50% tegelijkertijd mag worden gewerkt, is niet juist. In tabel 26 (p. 146 van de Passende Beoordeling) is duidelijk aangegeven voor welke trajecten (één of meerdere modules) geldt dat op maximaal 50% van die trajecten tegelijkertijd mag worden gewerkt. De onderbouwing van deze mitigerende maatregel is ook gegeven, namelijk in de tekst onder de tabel. Wanneer de fasering uit tabel 26 wordt aangehouden, dus op maximaal 50% van de aangegeven trajecten tegelijkertijd wordt gewerkt, is het zeker dat verstoring in ieder geval niet plaatsvindt op het grootste deel van gevoelige gebieden. En in combinatie met het gegeven dat de werkzaamheden "als treintje" worden uitgevoerd, betekent dit dat belangrijke gebieden in gevoelige periodes altijd voor een groot deel onverstoorde zijn. Significante gevolgen zijn daardoor uitgesloten. Daarmee is de mitigerende maatregel "acceptabel" zoals dat in de stelling wordt genoemd.

De mitigerende maatregel is vastgelegd in voorschriften 4 t/m 9 van de Wnb-vergunning. Ook hier is duidelijk wat de maatregel inhoudt en zijn de dijktrajecten (modules) waarvoor de 50%-regel geldt duidelijk genoemd.

27 Stelling

Ten onrechte is cumulatie met andere projecten niet onderzocht. Genoemd wordt Windpark Blauw. Dat besluit is op 18 oktober 2018 bekendgemaakt.

Reactie

Dat cumulatieve effecten niet zijn onderzocht is niet juist. In § 8.5 Passende Beoordeling is uitgebreid aandacht besteed aan cumulatieve effecten. Windpark Blauw is daar niet genoemd omdat de

besluitvorming daarover pas plaatsvond nadat de Passende Beoordeling is afgemaakt en op hetzelfde moment dat ook het definitieve besluit over de Wnb-vergunning plaatsvond. Duidelijk is wel dat geen sprake is van effecten door Windpark Blauw die in cumulatie met effecten van de versterking Markermeerdijken significant zijn. Uit de Passende Beoordeling voor Windpark Blauw¹ blijkt dat het Windpark Blauw in het Natura 2000-gebied IJsselmeer is gelegen. Voor dit Natura 2000-gebied is alleen een analyse gedaan van de broedvogels aalscholver en de visdief, omdat effecten op andere soorten bij voorbaat zijn uitgesloten. Voor de aalscholver is in § 8.2.4 van de Passende Beoordeling voor de versterking Markermeerdijken een uitgebreide beschrijving gegeven van de effecten van de dijkversterking. De effecten van vertroebeling zijn zeer beperkt en het deel dat verstoord wordt tijdens de werkzaamheden heeft een zeer beperkte functie voor de aalscholver. Voor Windpark Blauw is opgenomen in § 8.2.2 van de Passende Beoordeling voor dat project dat nauwelijks sprake is van aanvaringen met aalscholvers en de afname van de foerageergebieden is ook verwaarloosbaar klein. Kortom: van cumulatie van effecten voor deze soort is geen sprake.

Voor de visdief geldt dat de Windpark Blauw invloed heeft op de visdiefjes die broeden ten zuiden van de Houtribsluizen: deze foerageren in het IJsselmeer (*"Het zuidelijke deel van de kustzone van het IJsselmeer binnen het plangebied ligt net binnen het uiterste foerageerbereik van deze visdieven."*). Gezien de maximale afstand tussen kolonie en foerageergebied zijn effecten van Windpark Blauw op de kolonies langs de Markermeerdijken en effecten van de dijkwerkzaamheden op de kolonie bij de Houtribsluizen uitgesloten. Dan is het nog wel mogelijk dat beide kolonies in omvang afnemen en dat sprake is van een cumulatief effect. De dijkwerkzaamheden Markermeerdijken leiden tot het niet beschikbaar zijn van broedplaatsen (§ 8.2.5 van de Passende Beoordeling). Door het nemen van de mitigerende maatregelen in § 8.2.7 worden deze effecten voorkomen. Wanneer geen sprake meer is van effecten, is het ook niet mogelijk dat effecten cumuleren.

28 Stelling

De voorschriften die zijn gesteld aan de vergunning leiden tot aan het voorkomen van verstoring van verstoringsgevoelige gebieden zoals die op p. 25 van het beheerplan zijn opgenomen. Dat leidt tot de conclusie dat verstoring niet kan worden voorkomen. Er is ook niet gemotiveerd in het Projectplan waarom het afwijkt van het beheerplan.

Reactie

Deze stelling kan niet goed worden gevolgd. De volgende tekst is dan ook ons antwoord op de stelling waarvan wij denken dat deze bedoeld wordt. Op p. 26 van het Natura 2000-beheerplan staat een kaartje met verstoringsgevoelige gebieden. Het feit dat hier werkzaamheden plaatsvinden betekent niet dat verstoring niet kan worden uitgesloten. Er wordt in de stelling voorbij gegaan aan de hele Passende Beoordeling. Ook is niet duidelijk op welk punt er wordt afgeweken van het beheerplan. Op het kaartje in het beheerplan is aangegeven welke gebieden gevoelig zijn. Er staat niet dat in die gebieden geen activiteiten toegestaan zijn. In de Passende Beoordeling staat de hele analyse uitgewerkt van welke soorten specifiek langs de dijk voorkomen en op welk moment en daar hebben we de beoordeling en de maatregelen op gebaseerd. Dit is in lijn met het beheerplan, voor de gevoelige gebieden is een beoordeling van de activiteiten gemaakt.

29 Stelling

Ten onrechte is voor verstoring door licht niet opgenomen voor welke afstand hiermee rekening wordt gehouden. Licht kan tot 500 meter van bron verstoring opleveren.

Reactie

Wij stellen voorop dat de werkzaamheden plaatsvinden tussen 6:00 en 19:00 met uitzondering van de oeverdijk (zie Passende Beoordeling § 2.4.4 en 5.2.5). Dit betekent dat het grootste deel van de dijk niet verlicht wordt 's nachts. Voor de oeverdijk geldt dat die bij Hoorn ligt en daar is ook in de bestaande situatie sprake van een verlichte situatie. De verlichtingsbronnen zijn dus beperkt en de uitstraling hiervan ook. Gezien de werkzaamheden is verlichting met een verstoring op 500 meter overigens niet aan de orde. Verder geldt ook voor licht, dat dit tegelijk optreedt met geluid en beweging. De verstoring van de separate onderdelen is derhalve niet goed te onderscheiden. Daarom is gekozen om alle verstoringsaspecten in de beoordeling samen te nemen: geluid is hierbij de bepalende factor. Op basis hiervan is voor de kwalificerende natuurwaarden waarvoor het relevant is elke keer gekeken of sprake is

¹ Rapport is vrij beschikbaar via: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2018/05/9%20IX%20Passende%20beoordeling.pdf>

van een relevante verstoring. Dit is gedaan in hoofdstuk 7 (Voortoets) en hoofdstuk 8 (Passende Beoordeling).

30

Stelling

Verweerder had aannemelijk moeten maken dat het uitgesloten is dat er significante effecten optreden voor Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer. Er is geen kwantitatieve onderbouwing.

Reactie

Uit de Passende Beoordeling volgt wel degelijk dat uitgesloten is dat het project versterking Markermeerdijken leidt tot significante effecten. Er wordt ook niet specifiek aangegeven op welke punten dat niet zou zijn onderbouwd. Een kwantitatieve onderbouwing is gegeven waar dit relevant is. Zie hiervoor de reactie op 5.

31

Stelling

Het definitieve ruimtebeslag op het Markermeer & IJmeer wordt ten onrechte niet gecompenseerd. Ook het tijdelijke ruimtebeslag wordt niet gecompenseerd. Dat is in strijd met art. 6 lid 4 van de Habitatrichtlijn en de implementatie daarvan in de Wnb.

Reactie

Uit artikel 2.8 Wet natuurbescherming volgt dat compensatie alleen vereist is wanneer significante effecten niet kunnen worden uitgesloten. Daarvan is hier geen sprake.

De versterking leidt tot tijdelijk en permanent ruimtebeslag op het leefgebied van een aantal kwalificerende vogelsoorten. Er is geen ruimtebeslag op kwalificerende habitattypen. In de Passende Beoordeling (§ 5.2.1 en § 5.3.1) is beschreven hoe is omgegaan met ruimtebeslag in de aanlegfase en gebruiksfase en ook hoe is omgegaan met tijdelijk en permanent ruimtebeslag. Vervolgens is in hoofdstuk 7 (Voortoets) voor de kwalificerende natuurwaarden beschreven welke effecten optreden, waarbij ook ruimtebeslag aan bod komt. De conclusie van de Voortoets is opgenomen in § 7.2.6 waarin ruimtebeslag als een effect is genoemd voor verscheidene soorten waarvoor een Passende Beoordeling moet worden opgesteld. Vervolgens is in hoofdstuk 8 in de Passende Beoordeling gekeken naar specifieke effecten per relevante soort. Per soort is uitgewerkt wat het ruimtebeslag tot gevolgen heeft. Voor geen van deze soorten volgt dat het ruimtebeslag leidt tot een significant negatief effect. Wanneer geen significant negatieve effecten voorzien zijn, dan is geen compensatie vereist. Er zijn geen inhoudelijke reacties op deze analyses gegeven dus hier is inhoudelijk verder dan ook niet op ingegaan.

32

Stelling

Ten onrechte is geen ADC-toets doorlopen.

Reactie

Een ADC-toets is niet vereist, omdat significante effecten uitgesloten zijn. Er wordt ook niet gesteld voor welke kwalificerende natuurwaarde een ADC-toets vereist zou zijn.

33

Stelling

Er is voor gekozen om de specifieke natuurwaarden in het Habitatrichtlijngedeelte van het Markermeer & IJmeer beperkt te onderzoeken omdat bijna geen werkzaamheden in deze delen plaatsvinden. Overigens vinden wel werkzaamheden plaats voor Katwoude die dicht tegen het Habitatrichtlijngedeelte liggen.

Reactie

Er vinden geen werkzaamheden plaats binnen het Habitatrichtlijngebied (dus ook niet "bijna geen", zoals wordt gesteld). In hoofdstuk 5 van de Passende Beoordeling is de afbakening van effecten gedaan. Hierin is ook per effect aangegeven welke reikwijdte wordt aangehouden. Hoe verder van de werkzaamheden een locatie zich bevindt, hoe minder groot het effect is en de kans is ook aanwezig dat bepaalde effecten überhaupt niet optreden. Voor delen die buiten de reikwijdte vallen, hoeft zelfs helemaal geen inzicht gegeven te worden in aanwezigheid van kwalificerende soorten. In tegenstelling tot wat beweerd wordt, is voor het Habitatrichtlijngedeelte van Markermeer & IJmeer wel degelijk een analyse gedaan van de effecten; namelijk in § 7.2.2 en § 7.2.3 van de Passende Beoordeling. Voor zover in de Voortoets effecten niet uitgesloten konden worden, is een Passende Beoordeling uitgevoerd. Het gaat dan om verstoring door onderwatergeluid voor de rivierdonderpad en de kleine modderkruiper (§ 8.2.2 en 8.2.3 Passende Beoordeling).

De werkzaamheden bij Katwoude die in de stelling worden benoemd zijn in de Passende Beoordeling betrokken. In tabel 2 van de Passende Beoordeling is beschreven welk ontwerp is voorzien in module 12 (p. 24 Passende Beoordeling). Dat is ook beschreven in de paragraaf "module 12 – Katwoude" onder de tabel (p. 30/31) en in § 2.4 is de wijze van uitvoering beschreven. In § 7.2.2 en 7.2.3 worden de werkzaamheden bij module 12 (Katwoude) expliciet benoemd en beoordeeld.

34 Stelling

Er had moeten worden onderzocht of er effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen van dit gebied vanwege de beperkte afstand tot het Habitatrichtlijngebied en vanwege het feit dat water stroomt en effecten in het water van het Markermeer & IJmeer niet buiten de Gouwzee kunnen worden gehouden.

Reactie

Mogelijke effecten op de aangewezen habitattypen en –soorten zijn onderzocht in respectievelijk § 7.2.2 en § 7.2.3 van de Passende Beoordeling. Daarbij is de Gouwzee zoals te lezen is ook expliciet betrokken. Voor zover relevant (namelijk voor de rivieronderpad) is ook gekeken naar gevolgen voor de populatie door werkzaamheden buiten het Habitatrichtlijngebied. Voor zover in de Voortoets effecten niet uitgesloten konden worden, is een Passende Beoordeling uitgevoerd. Het gaat dan om verstoring door onderwatergeluid voor de rivieronderpad en de kleine modderkruiper (§ 8.2.2 en 8.2.3 Passende Beoordeling). Ook bij deze stelling is niet duidelijk wat er nog aan onderzoek wordt gemist.

35 Stelling

Ten onrechte zijn niet de effecten van de werkzaamheden op de habitattypen Kranswierwateren en Meten met krabbenscheer en fonteinkruiden beoordeeld. Ook zijn de effecten op de rivieronderpad niet onderzocht. Er moet worden onderzocht wat het effect is van de werkzaamheden in de rest van het Markermeer & IJmeer dat toevallig niet als Habitatrichtlijngebied is aangewezen, op de populatie in de Habitatrichtlijndelen (Gouwzee en Kustzone Muiden). Ten onrechte is daar geen onderzoek naar gedaan.

Reactie

De mogelijke effecten op de habitattypen Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden zijn wel degelijk beoordeeld. De conclusie is dat er geen negatieve effecten zijn (§ 7.2.2 Passende Beoordeling).

De mogelijke effecten voor de rivieronderpad zijn ook onderzocht. Zie § 7.2.3 en 8.2.2 Passende Beoordeling. In § 7.2.3 is ook gekeken naar doorwerking van effecten op het leefgebied van de rivieronderpad buiten Habitatrichtlijngebied op de populatie binnen het Habitatrichtlijngebied (externe werking). Externe werking wordt uitgesloten. Dit staat letterlijk onder het kopje "Rivieronderpad" op p. 105 van de Passende Beoordeling. Ook deze stellingen zijn dus onjuist.

Verder zijn alle effecten binnen de reikwijdte zoals deze zijn beschreven in hoofdstuk 5 onderzocht. Op deze reikwijdte is inhoudelijk niet gereageerd.

36 Stelling

Voor verschillende soorten kunnen de werkzaamheden een effect hebben op het voedselaanbod of de voedselbereikbaarheid. Dit is met name afhankelijk van werkzaamheden waardoor oppervlaktes met voedsel worden vernietigd, maar ook door vertroebeling of slibafzetting op mosselen. De rapporten geven een deel van de benodigde informatie. Er blijkt echter een kennislacune. Ook is van de verschillende vogelsoorten niet exact bekend hoe groot de doorzichtigheid van het water moet zijn om voedsel te vinden.

Reactie

De mogelijke effecten op het voedselaanbod voor aangewezen vogelsoorten zijn onderzocht in de Passende Beoordeling. Er wordt gesteld dat de rapporten een deel van de informatie geven; maar er wordt niet ingegaan op wat ontbreekt. Er is geen sprake van een kennislacune.

Er wordt aangegeven dat voor vogels niet alles over doorzicht bekend is. Maar dat hoeft ook niet: voor verschillende studies is uitgegaan van het doorzicht van 40-80 cm, bijvoorbeeld voor Markerzand. En Deltares heeft dit ook zo beschreven op p. 24 van het rapport "Effecten pluimverspreiding Markermeerdijken" (Bijlagenboek 8.7). Deze waarden zijn ook gebruikt in de Passende Beoordeling. Hiermee is dus voldoende gebruik gemaakt van de best beschikbare wetenschappelijke kennis. In voetnoot 14 op p. 61 van de Passende Beoordeling is over de grenswaarde van 40 cm aangegeven dat hierover een relatief grote mate van onzekerheid is, omdat daarbij geen onderscheid tussen

vogelsoorten wordt gemaakt. Door uit te gaan van een range van 40-80 cm wordt die onzekerheid echter omzeild en wordt met een worst case gerekend.

37 Stelling

Uit de combinatie van marges van de onderzoeken en de kennislacunes blijkt de informatie onvoldoende te zijn voor een goede inschatting van de voedselbereikbaarheid en –aanbod. Een voorbeeld is de conclusie dat er weliswaar gedurende de werkzaamheden de voedselbereikbaarheid kleiner is vanwege het vertroebelde water, maar in de jaren erna het voedselaanbod groter zal zijn. Ten onrechte zijn aan dat onderzoek geen populatiemodellen ten grondslag gelegd. Het grote voedselaanbod wordt zelfs als een positief effect in de vergunning gepresenteerd terwijl dit ook het gevolg kan zijn van een daling van het aantal vogels.

Reactie

Het klopt niet dat er een combinatie van marges en kennislacunes is waardoor de informatie onvoldoende is voor een goede inschatting van de voedselbereikbaarheid en –aanbod. Onduidelijk is waar deze stelling op gebaseerd is. Hier kan niet inhoudelijk op gereageerd worden. Ten onrechte wordt gesteld dat de conclusie is getrokken “dat er weliswaar gedurende de werkzaamheden de voedselbereikbaarheid kleiner is vanwege het vertroebelde water, maar er in de jaren erna het voedselaanbod groter zal zijn”. Dit is geen conclusie die is getrokken. In § 8.2.4 Passende Beoordeling is het volgende geschreven: “*Dit verlies aan bevisbaar areaal voor vogels wordt in beperkte mate gecompenseerd door lichte toename van de overleving van vis, waar op langere termijn ook de vogels weer van kunnen profiteren.*” Een dergelijk effect van vertroebeling is bekend. Als echter naar de conclusie van de paragraaf wordt gekeken dan staat daar “*De instandhoudingsdoelstelling van de aalscholver als broedvogel wordt niet gehaald. Deze soort is beperkt gevoelig voor vertroebeling. Een afname van het areaal met een doorzicht van 40-80 cm met enkele procenten in het eerste jaar na aanleg van de depots leidt daarom niet tot een daling van het aantal broedparen van de aalscholver. Een significant negatief effect is uitgesloten. Verstoring nabij de te versterken dijk heeft geen gevolgen voor het behalen de regiodoelstelling voor het aantal broedparen van de aalscholver, omdat deze is niet afhankelijk is [sic] van het deel van het Markermeer & IJmeer binnen de reikwijdte van de effecten. Verstoring tijdens de werkzaamheden en in de beheerfase leidt niet tot significant negatieve effecten op de aalscholver.*”. Bij het trekken van de conclusie is de toename van de hoeveelheid vis dus niet meegenomen. Positieve effecten hebben we overigens alleen meegenomen in de beoordeling als er absolute zekerheid is dat deze optreden. Wel is het wel eens genoemd als nuancering om aan te geven dat de worst case niet op gaat treden.

Ook in de Wnb-vergunning staat als reden voor het uitblijven van significante effecten: “*Mede omdat het westelijke deel van het Markermeer niet intensief als foerageergebied wordt gebruikt door de aalscholvers en omdat het te versterken deel niet wordt gebruikt als broedlocatie voor de aalscholver, worden geen significant negatieve effecten verwacht als gevolg van de dijkversterking Markermeer.*” Kortom: het positieve effect is ook daar niet als reden voor uitblijven van significante effecten gebruikt in de vergunning.

Verder wordt gesteld dat populatiemodellen opgenomen hadden moeten worden omdat dat gebruikelijk is. Hier wordt verder echter geen onderbouwing voor gegeven waarom dat hier noodzakelijk is, of aangegeven waar het populatiemodel over had moeten gaan. Hier is geen populatiemodel gebruikt omdat het niet zo gebruikelijk is als hier wel wordt gegeven (ons is zelfs geen één studie bekend waarbij dat is gebeurd). In het beheerplan komt het woord populatiemodel niet voor en ook voor Windpark Blauw (eerder in de stellingen naar voren gebracht) zijn geen populatiemodellen gebruikt (alleen modellen om slachtoffers voor windmolens in te schatten en dat is niet een model dat voor dijkwerkzaamheden te gebruiken is omdat het gaat over de kans dat een vogel tegen een windmolen aanvliegt). De gepresenteerde informatie in de Passende Beoordeling is voldoende om de getrokken conclusies te ondersteunen.

38 Stelling

De Passende Beoordeling is te optimistisch over de negatieve effecten die wel zullen worden opgelost in de toekomst. Enkele voorbeelden: Er zijn voldoende uitwijkmogelijkheden voor broedvogels. Er is geen rekening gehouden met het feit dat alle soorten op 50% van het dijktraject moeten uitwijken (cumulatief effect). Ook over het effect van vertroebeling is de Passende Beoordeling te optimistisch. Ook tijdelijke effecten kunnen significant zijn. Een ander voorbeeld is dat aalscholvers samen gaan vissen als het zicht vermindert. Wie houdt de aalscholvers daaraan en is dat niet het gevolg van een verstoring effect?

Reactie

Er is geen sprake van dat de Passende Beoordeling te optimistisch is over de negatieve effecten. De voorbeelden snijden geen hout.

Gesteld wordt dat alle soorten moeten uitwijken naar de 50% waar niet gewerkt wordt en dat er sprake is van een cumulatief effect. Een cumulatief effect is er juist niet. Het principe zit als volgt in elkaar:

- We gaan voor de beoordeling uit van werkzaamheden langs de volledige lengte van het dijktraject (worst case).
- Hierbij gaan we ervan uit dat alle vogels die langs de dijk voorkomen weg worden gejaagd (worst case)
- Het weggagen van bepaalde soorten vogels leidt voor die soorten mogelijk tot significant negatieve effecten. Voor die soorten moeten maatregelen worden genomen.
- De maatregel bestaat eruit dat je in die delen waar die vogels het meest voorkomen, gefaseerd gaat werken, zodat langs de dijk geschikt gebied overblijft voor de aanwezige vogel.
- De delen waar vogels het meest voorkomen, zijn het meest geschikt voor vogels.
- Door verstoring te voorkomen in die delen die het meest geschikt zijn voor vogels, is het behoud van vogels langs het dijktraject te garanderen.

Als naar de combinatie van de faseringsmaatregelen wordt gekeken (tabel 27, p. 147 Passende Beoordeling) dan blijkt dat de fasering geldt voor het grootste deel van de dijk voor verschillende delen van het jaar. Onder de tabel is de analyse duidelijk: *"Tijdens de meest gevoelige periode voor de soort worden de belangrijke gebieden ontzien. Dit gebeurt door tijdens deze periode op maximaal 50% van deze trajecten tegelijkertijd werkzaamheden uit te voeren, zodat voldoende rustige gebieden op korte afstand blijven bestaan waar de rui doorgemaakt kan worden. Als gebruik wordt gemaakt van meerdere werklocaties bevinden deze zich minimaal 2 km van elkaar. Omdat een werklocatie langzaam verplaatst, kunnen de vogels mee opschuiven (zwemmen). Het 'treintje' van aanvoer een aanbrengen van materiaal komt overal langs, maar de vogels kunnen weer gebruik maken van het deel waar het treintje al is geweest. Omdat de lengte van de tracés telkens minimaal 4 km (inclusief aangrenzende dijktracés die niet versterkt worden) is, blijft er met deze maatregel steeds ruim voldoende onverstord gebied langs de dijk aanwezig binnen deze deelgebieden."* De fasering maakt dat vogels langs de hele dijk voldoende uitwijkmogelijkheden hebben en dat geen sprake is van een beperkte fasering waar alle vogels naar toe trekken en waar het dus mogelijk te vol zou worden. Op de uitwijkmogelijkheden is meer dan voldoende ruimte voor de vogels die er al zitten en de uitwijkers. De betreffende vogels (fuut, kuifeend, smient en grauwe gans) kunnen in grote concentraties dicht bij elkaar voorkomen. Het gaat bovendien om niet-broedvogels, dus het belang van territoria speelt minder.

Vertroebeling treedt tijdelijk op als gevolg de werkzaamheden. Het is een tijdelijk gevolg waarvan het klopt dat het kan leiden tot permanente effecten. De effecten zijn dan ook behandeld in de Passende Beoordeling als effecten van de aanlegfase en gebruiksfase en niet als tijdelijke en permanente effecten. In de Passende Beoordeling zijn deze effecten in hoofdstuk 7 en 8 meegenomen zolang deze duren en niet voor de duur van de werkzaamheden.

Het punt dat aalscholvers in groepen jagen wordt uit context gehaald en aan het punt dat is gemaakt in de tekst wordt voorbij gegaan. De tekst uit de Passende Beoordeling (§ 8.2.4) is als volgt: *"De gevoeligheid van de aalscholver voor vertroebeling is beperkt. Bij beperkt doorzicht van het water gaan de aalscholvers groepsgewijs vissen. Deze manier van vissen levert per vogel soms meer op dan alleen vissen in helder water (Ministerie van LNV, 2008)."* Wat hier wordt gezegd is dat de aalscholver minder gevoelig is voor verminderd doorzicht door verandering van de jachtstrategie: hierover worden uiteraard geen afspraken gemaakt met aalscholvers; het is door ecologen geobserveerd gedrag, net zoals het opvliegen van vogels bij een ernstige verstoring. Overigens willen wij erop wijzen dat deze informatie uit het profielformulier komt, een bron die in punt 78 van de kritiek juist als zeer belangrijk is opgevoerd.

39

Stelling

Voor niet-broedvogels is aangenomen dat de verstoring geen negatief effect kan opleveren omdat ze kunnen vliegen. Dat is een te snelle conclusie. Vanwege de grote hoeveelheden vogels die verstoord zullen worden, is het maar de vraag waar de afzonderlijke soorten en individuen nieuwe foerageer- en rustgebieden kunnen vinden. Ook de verstoring van rust- en foerageergebieden kan strijd opleveren met het soortenbeschermingsrecht uit de Wnb. Dat is afhankelijk van het soort voedsel en de vogelsoort. Daarbij kost elke keer dat een vogel opvliegt door verstoring energie. Dat betekent dat het wegvliegen door vogels al een negatief effect heeft. Uiteraard moet worden onderzocht wanneer er sprake is van een significant effect, maar dat is niet gedaan.

Reactie

Hier worden een aantal zaken wat betreft soortenbescherming en gebiedsbescherming door elkaar gehaald. Voor een verdere beschouwing over soortenbescherming en verstoring: zie punt 71, 77 en 78. De belangrijkste verschillen zijn de volgende:

- Ten aanzien van staat van instandhouding: In gebiedsbescherming gaat het vooral over de populatie in het Markermeer en de instandhoudingsdoelstelling. In soortenbescherming gaat het vooral over de lokale of de landelijke populatie.
- Ten aanzien van vóórkomen en uitwijkmogelijkheden: In gebiedsbescherming gaat het vooral erom dat dit binnen de begrenzing van Natura 2000-gebied blijft. Voor soortenbescherming gaat het er vooral om dat de soort ergens kan uitwijken en geen sprake is van doden of een wezenlijk effect op de staat van instandhouding.

Voor zover het gaat over gebiedsbescherming geldt het volgende: Het is niet zo dat in de Passende Beoordeling staat dat voor niet-broedvogels "de verstoring geen negatief effect kan opleveren omdat ze kunnen vliegen". Als wij dat hadden gedaan dan was de Passende Beoordeling de helft korter geweest. Omdat niet specifiek is opgenomen waar wij dit hebben opgeschreven (dat hebben we namelijk in de Passende Beoordeling niet gedaan), kunnen wij hier niet inhoudelijk op ingaan. Het klopt dat de vraag is waar de afzonderlijke soorten en individuen nieuwe foerageer- en rustgebieden kunnen vinden. Daar gaan ook juist hoofdstuk 7 en 8 van de Passende Beoordeling. Hoeveel vogels zijn nu aanwezig? Wat is het effect? Wat zijn de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstelling? Welke mitigerende maatregelen moeten eventueel genomen worden en waar?

Voor het overige worden in de stelling aannames gegeven die niet zijn onderbouwd. Namelijk dat vogels opvliegen en dat ook meerdere keren doen. Als beschreven in § 8.2.7 Passende Beoordeling "Omdat een werklocatie langzaam verplaatst, kunnen de vogels mee opschuiven (zwemmen). Het 'treintje' van aanvoer een aanbrengen van materiaal komt overal langs, maar de vogels kunnen weer gebruik maken van het deel waar het treintje al is geweest.". De werkzaamheden vinden op een locatie plaats en schuiven langzaam op. Dit karakter maakt het voor vogels niet noodzakelijk om telkens op te vliegen, maar om zich (als ze hinder ondervinden) zich buiten de verstoringzone te begeven en daar ook te blijven. Bovendien klopt het niet dat vogels elke keer opvliegen: het is aannemelijk dat ze ook van de dijk af zwemmen. Een deel van het jaar zijn vogels ook in de rui en is het zelfs niet eens mogelijk om te vliegen en die zullen dus hoe dan ook zwemmen. Dat zwemmen kost minder energie dan vliegen. Gezien bovenstaande is het verplaatsen van vogels niet wezenlijk anders dan de verplaatsingen die ook in de huidige situatie reeds plaatsvinden als gevolg van recreanten op de dijk, de vogels zwemmen ook dan gewoon een stukje verder. De aanname dat vogels telkens maar heen en weer vliegen is niet correct en niet typerend voor de verwachte situatie tijdens de werkzaamheden.

40

Stelling

Voor moerassoorten met een grote verstoring gevoeligheid wordt een kleinere afstand aangehouden (terwijl afstand op onbekend staat) dan bij soorten die gemiddeld verstoring gevoelig zijn.

Reactie

In de eerste plaats is het belangrijk om aan te geven dat niet alle soortgroepen hetzelfde reageren op verstoring. Watervogels, die meestal op het open water voorkomen, reageren anders op verstoring, dan bijvoorbeeld moerasvogels, die meestal in de dichte vegetatie voorkomen. Vogelsoorten en de bijbehorende verstoring zijn derhalve niet zonder meer vergelijkbaar, maar moeten meer binnen een biotoop vergeleken worden.

Verder is voorbij gegaan aan alle informatie over moerassoorten die is gegeven in § 5.3.3 Passende Beoordeling. In tabel 5 zijn de soorten van het moeras grote karekiet, roerdomp, krooneend, blauwborst, zwarte stern en lepelaar nader uitgewerkt. Met uitzondering van lepelaar zijn voor deze soorten eigenlijk geen verstoringsafstanden bekend. Dit komt (zoals ook aangegeven in de laatste kolom van deze tabel) omdat deze soorten niet zozeer gevoelig zijn voor verstoring, maar meer voor betreding van de moerassen, de betreding leidt tot effecten. En betreding van moerasgebied vindt bij de versterking niet plaats: een rand van het moeras verdwijnt, maar er komt geen toegang tot het moeras. Daarom is de verstoringsafstand voor de lepelaar uit Krijgsveld et al., 2008 aangehouden. Die maximale verstoringsafstand is dus ook gebruikt in afbeelding 20 op p. 73 Passende Beoordeling waarin de verstoringscontouren zijn afgebeeld. Op grond van deze verstoringscontouren heeft vervolgens de verdere ecologische beoordeling voor de verschillende soorten plaatsgevonden.

41 Stelling

Voor broedvogels worden mitigerende maatregelen getroffen door werkzaamheden aan te vangen alvorens wordt gebroed of te maaien waardoor niet gaat worden gebroed. Ten onrechte worden dit mitigerende maatregelen genoemd. Het betreft juist een overtreding op zichzelf. Een significant negatief effect kan dus niet worden uitgesloten.

Reactie

De stelling is onjuist en bovendien wordt soortenbescherming en gebiedsbescherming hier door elkaar gehaald. Dit punt is gemaakt onder gebiedsbescherming, maar overtreding gaat over soortbescherming. In het kader van gebiedsbescherming: Het gaat hier om de aangewezen broedvogelsoort visdief. De instandhoudingsdoelstelling voor de visdief is: behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 630 paren. Door voor het begin van het broedseizoen te starten met de uitvoering, vestigen de visdieffjes zich helemaal niet op die plekken. Zij gaan broeden op het ponton ter hoogte van module 3/4 (of op een van de andere geschikte locaties in het Natura 2000-gebied). Het ponton is met zekerheid geschikt als broedplaats. Dat is de conclusie uit waarnemingen in de praktijk. Er is daarmee dus wel degelijk sprake van een mitigerende maatregel. Het effect dat de werkzaamheden kunnen hebben (een verstoring van broedlocaties), wordt vooraf weggenomen.

42 Stelling

Bij ondanks verstoring toch vestigende broedvogels wordt uitgegaan van geen verstoring omdat "de vogels daar zelf voor kiezen". Hiermee wordt geen rekening gehouden met verstoring tijdens de voederfase van jongeren.

Reactie

Hoewel dit een onwaarschijnlijke situatie is, is hier wel rekening mee gehouden. Als broedende vogels zich toch vestigen, worden maatregelen genomen om verstoring te voorkomen. In voorschrift 11 van de Wnb-vergunning is bepaald: "*Indien visdieffjes toch tot broeden komen op deze werklocaties, dan dient dit gemeld te worden bij de RUD NHN en mogen er in een cirkel van 100 meter rondom deze locaties geen werkzaamheden verricht worden tot het einde van het broedseizoen. In overleg met een deskundige en ervaren vogelecoloog kan van deze afstand van 100 meter worden afgeweken.*"

43 Stelling

Het Habitatrichtlijngebied heeft externe werking. Dat betekent dat ook van werkzaamheden die buiten het gebied plaatsvinden moet worden onderzocht of ze voor de meervleermuis een effect hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. Of de migratieroutes van en naar zomer- en winterverblijven in stand blijven langs het hele dijktraject is niet onderzocht terwijl de dijken volgens het beheerplan daarvoor wel van belang zijn.

Reactie

In het punt lijken gebiedsbescherming en soortenbescherming door elkaar te zijn gehaald. De Passende Beoordeling (bijlage 8.1 van het bijlagenboek) is gericht op gebieden en de doelen die daarvoor gelden. De Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3 van het bijlagenboek) is specifiek gericht op soorten, ongeacht waar deze voorkomen. In § 7.5 is in dit laatste rapport dan ook een uitgebreide analyse gemaakt van de meervleermuis, de functies van het achterland en het Markermeer. Daar waar dat noodzakelijk werd geacht, worden ook mitigerende maatregelen genomen, zie § 7.5.4. Derhalve zijn de voorgenoemde functies voor de meervleermuis (en ook voor andere vleermuissoorten in § 7.6) wel degelijk onderzocht.

Als aangegeven is de Passende Beoordeling gericht op de bescherming van het gebied. En voor de meervleermuis is de instandhoudingsdoelstelling "*Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.*" Dat geldt voor het Habitatrichtlijngebied wat langs het dijktraject alleen in de Gouwee is gelegen. In het aanwijzingsbesluit staat voor de meervleermuis: "*Doel: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie. Toelichting: Het gebied fungeert als foerageergebied van meervleermuizen die overdag in gebouwen in de wijde omgeving verblijven (actieradius 10 km). Dit betreffen vooral kraamkolonies westelijk van het gebied (onder andere Holysloot, Oosthuizen, Kwadijk, Avenhoorn, Hauwert, Midwoud, Wevershoof) van enkele tientallen tot honderden dieren per kolonie. Belangrijke vliegroutes naar het Markermeer & IJmeer zijn onder meer Uitdammer Die, Wikgouw en de Oude Gouw. Aan de oostkant is een verblijfplaats in Lelystad bekend.*" In het beheerplan is opgenomen: "*Voor behoud van de meervleermuis is het van belang dat het complete netwerk van vlieg- en migratieroutes, winterverblijfplaatsen, zomerverblijfplaatsen en foerageergebieden beschermd wordt. De*

meervleermuis mijdt lichtbronnen.". Bovenstaande is allemaal meegenomen in de beoordeling die is gemaakt in § 7.2.3 Passende Beoordeling: "Binnen de reikwijdte van de effecten zijn geen verblijfplaatsen van de meervleermuis aanwezig. Deze bevinden zich in het binnenland van Noord-Holland. Het Habitatrichtlijngebied Gouwee wordt als foerageergebied gebruikt. De dichtstbijzijnde locatie waar werkzaamheden worden uitgevoerd is module 13 ten zuiden hiervan. De werkzaamheden worden hier echter afgeschermd door de dijk. Module 12 ligt minimaal 700 m ten noorden van het Habitatrichtlijngebied. Er is daarom geen sprake van directe effecten op foeragerende meervleermuizen of de geschiktheid van het foerageergebied binnen Habitatrichtlijngebied. De dichtstbijzijnde vliegroutes op te versterken dijktrajecten bevinden zich bij het Oorgat bij Edam, ongeveer 7 km ten noorden van het Habitatrichtlijngebied en bij Durgerdam, 10 km naar het zuiden. Vanwege deze afstand vervult het deel van de Gouwee dat Habitatrichtlijngebied is voor deze dieren geen essentieel foerageergebied. De meervleermuizen die gebruik maken van deze vliegroutes foerageren boven het Markermeer (alleen Vogelrichtlijngebied). Er wordt geen blijvende nieuwe verlichting aangebracht, waardoor een effect in de beheerfase is uitgesloten." Kortom: de effecten op de routes zijn wel degelijk onderzocht, alleen ligt de focus bij gebiedsbescherming en soortenbescherming anders. Hier is inhoudelijk ook niet op gereageerd.

44

Stelling

De waarde van de Hoeckelingsdam voor de aalscholver is onvoldoende beschreven. Waarom is geen effect op het foerageergebied voor de Flevolandse kust te verwachten? Het hele Markermeer zal een effect ondervinden van de werkzaamheden in toename van het slib wat nu al het grootste probleem in het Markermeer is.

Reactie

Aangegeven is dat de waarde van de Hoeckelingsdam voor de aalscholver niet voldoende beschreven is. Het is bekend dat er aalscholvers nabij de Hoeckelingsdam voorkomen. In § 6.2.4 Passende Beoordeling is ook beschreven "Binnen het studiegebied bevinden de grootste aantallen aalscholvers zich nabij de Hoeckelingsdam (module 15)". Dit is echter uiteindelijk niet relevant: een aanpassing van de Hoeckelingsdam maakt geen onderdeel uit van het project.

Verder wordt aangegeven dat het hele Markermeer last gaat hebben van slib. Dit wordt verder echter niet onderbouwd en lijkt ook voorbij te gaan aan § 5.2.4 Passende Beoordeling waarin de effecten zijn beschreven en waarin de volgende passage is opgenomen: "De slibverspreiding van de werkzaamheden is gemodelleerd. (Model-)onderzoek door Deltares (Noordhuis et al., 2017, zie bijlage 8.7 van het bijlagenboek) laat zien dat vertroebeling en sedimentatie als gevolg van de meeste werkzaamheden processen zijn met lokale invloed, omdat er sprake is van beperkte stroming in het Markermeer." Effecten zijn binnen de reikwijdtes van de effecten beoordeeld en de Flevokust ligt niet binnen de reikwijdte van dit effect.

45

Stelling

Ten onrechte is de aalscholver alleen als niet-broedvogel beoordeeld. Terwijl Markermeer & IJmeer is aangewezen voor de aalscholver als broedvogel.

Reactie

Ten onrechte is aangegeven dat de aalscholver alleen als niet-broedvogel is beoordeeld. In § 6.2.4, § 7.2.4 en § 8.2.4 Passende Beoordeling is wel degelijk een beoordeling van de aalscholver als broedvogel gemaakt.

46

Stelling

Voor de fuut geldt een verbeterdoelstelling in het Markermeer & IJmeer. Met deze doelstelling wordt ten onrechte geen rekening gehouden.

Reactie

De stelling is onjuist. De instandhoudingsdoelstelling voor de fuut is "Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 170 vogels (seizoensgemiddelde)." Er is dus geen verbeterdoelstelling.

47, 48, 49

Stelling

Door verstoring van de grauwe gans, kuifeend en smient zijn significante effecten voor deze soort niet uitgesloten volgens de Passende Beoordeling. Het werken op maximaal 50% van het dijktraject zou alle effecten voorkomen. Waarom voor 50% is gekozen is niet gemotiveerd.

Reactie

Als mitigerende maatregel voor niet-broedvogels is voorzien in fasering van de werkzaamheden (tabel 27, p. 147 Passende Beoordeling). Onder de tabel is de analyse duidelijk: *"Tijdens de meest gevoelige periode voor de soort worden de belangrijke gebieden ontzien. Dit gebeurt door tijdens deze periode op maximaal 50% van deze trajecten tegelijkertijd werkzaamheden uit te voeren, zodat voldoende rustige gebieden op korte afstand blijven bestaan waar de rui doorgemaakt kan worden. Als gebruik wordt gemaakt van meerdere werklocaties bevinden deze zich minimaal 2 km van elkaar. Omdat een werklocatie langzaam verplaatst, kunnen de vogels mee opschuiven (zwemmen). Het 'treintje' van aanvoer een aanbrengen van materiaal komt overal langs, maar de vogels kunnen weer gebruik maken van het deel waar het treintje al is geweest. Omdat de lengte van de tracés telkens minimaal 4 km (inclusief aangrenzende dijktracés die niet versterkt worden) is, blijft er met deze maatregel steeds ruim voldoende onverstoord gebied langs de dijk aanwezig binnen deze deelgebieden."* De fasering maakt dat vogels langs de hele dijk voldoende uitwijkmogelijkheden hebben en dat er geen sprake is van een beperkte fasering waar alle vogels naar toe trekken met alle gevolgen van dien (met andere woorden: "past niet"). Dit wordt in de stellingen ook niet weersproken.

50

Stelling

Het visdiefje is landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Markermeer & IJmeer ver onder de doelstelling van 630 broedparen: 400 vijfjaargemiddelde broedparen.

Reactie:

Gesteld wordt dat het visdiefje ver onder de instandhoudingsdoelstelling zit. Hier wordt echter geen bron voor aangedragen. Voor de beoordeling is uitgegaan van de telgegevens van Sovon waaruit blijkt dat het visdiefje recent wel degelijk de instandhoudingsdoelstelling haalt (zie § 6.2.4 van de Passende Beoordeling).

51

Stelling

Marker Wadden alleen in beginfase interessant voor visdief en zwarte stern.

Reactie

Dit is alleen een stelling. Onduidelijk is wat de redenering is. Wat daar ook van zij, de stelling dat de Marker Wadden alleen in de beginfase interessant zijn voor het visdiefje is niet correct: de Marker Wadden zijn bedoeld om structureel broedgebied te vormen voor de visdief. Zie tabel 7-3 in § 7.2.1 van de Passende Beoordeling voor de Marker Wadden², waarin duidelijk als "Effect op broed-, foerageer, rust- en ruigebied" staat "Toename broedgebied visdief". En zelfs als de stelling wel juist was: de dijkwerkzaamheden vallen juist samen met de beginfase van de Marker Wadden. Bovendien worden in het project dijkversterking Markermeerdijken maatregelen genomen om te zorgen voor geen effect op de broedgelegenheid langs de dijk. Deze maatregel wordt ook juist genomen omdat het effect van de Marker Wadden nog niet structureel is.

Op de zwarte stern wordt niet ingegaan omdat deze soort als broedvogel niet voorkomt langs de Markermeerdijken.

52

Stelling

De oeverdijk wordt juist aangelegd waar momenteel veel visdiefjes broeden. De oeverdijk creëert een luwte voor watervogels. Dat is echter juist voor visdiefjes geen geschikte habitat om te broeden. Dat betekent dat de oeverdijk een inbreuk maakt op de staat van instandhouding van het visdiefje.

Reactie

Gesteld wordt dat in de Hulk (waar de oeverdijk wordt aangelegd) veel visdiefjes broeden, maar hier is geen bron voor gegeven. Dit is in tegenspraak met wat is beschreven in § 6.2.4 Passende Beoordeling: het aantal broedparen in de Hulk is de laatste jaren beperkt en vermoedelijk is de soort zelfs afwezig. De Hulk is als broedplaats waarschijnlijk niet meer geschikt.

Hierbij willen we wel benadrukken dat er maatregelen in de Hulk worden genomen om juist het water meer ruimte te geven in het gebied (zie hiervoor § 7.2.5 Toetsing NNN en WVLG, bijlage 8.2 en bijlage 8.20). Hierdoor ontstaan mogelijk weer mogelijkheden voor het visdiefje.

² Dit rapport is vrij beschikbaar via <https://www.commissierner.nl/docs/mer/p30/p3019/3019-005passendebestuurder.pdf>

53 Stelling

Volgens het beheerplan zijn bij Naviduct bij Enkhuizen, op Marken en langs de Waterlandse kust potentiële broedgebieden voor het visdiefje. In het beheerplan is ook opgenomen dat het behoud van kale gronden niet is gegarandeerd, dat is het nog altijd onvoldoende. Door de dijkversterking verdwijnt in ieder geval de geschikte habitat langs het dijktraject. Er is niet onderzocht wat het effect daarvan is.

Reactie

Dat geschikte delen voor visdiefjes langs de dijk verdwijnen is niet correct (zie ook § 6.2.4 van de Passende Beoordeling). De Hulk is in de huidige situatie waarschijnlijk niet meer geschikt (zie ook punt 52). De locatie bij Schardam is niet op kale grond, maar deze locatie wordt niet aangetast. De Hoeckelingsdam wordt ook niet aangetast, maar deze locatie is ook steeds minder in trek bij visdiefjes. Visdiefjes broedden langs de dijk niet uitsluitend op kale grond en de locaties in de huidige vorm blijven aanwezig: er vindt geen ruimtebeslag plaats.

54 Stelling

Er wordt in de PB beschreven dat op de Marker Wadden volgens de website van Natuurmonumenten door 1700 broedparen is gebroed. Ten onrechte wordt hier veel waarde aan gehecht. De Marker Wadden zijn namelijk niet voor visdiefjes aangelegd, maar om het slib in het Markermeer & IJmeer vast te houden en de waterkwaliteit in het Natura 2000-gebied te verbeteren. De Marker Wadden zijn ook bedoeld voor recreatie en het eerste eiland is open voor publiek. Natuurmonumenten zal de Marker Wadden niet onderhouden als broedlocatie voor visdiefjes. Er mag in de Passende Beoordeling zonder gedegen onderzoek en met een plan voor de toekomst geen rekening worden gehouden met een bestendige broedlocatie voor het visdiefje op de Marker Wadden.

Reactie

De stelling dat de Passende Beoordeling is gebaseerd op de informatie van Natuurmonumenten is onjuist. Alleen de officiële Sovon-tellingen zijn gebruikt voor de beoordeling. Verder geldt dat de Marker Wadden niet zijn genoemd als reden waarom geen significante effecten zijn maar als voorbeeld hoe geschikte broedplaatsen snel worden ingenomen. De hier gedane bewering heeft dan ook geen grond. Zie § 8.2.5 Passende Beoordeling, conclusie voor de visdief aan het einde van deze paragraaf. De Marker Wadden zijn hier niet genoemd.

55 Stelling

Broedsucces wordt bepaald door hoeveel jongen de vogels groot weten te krijgen, niet hoeveel nesten er zijn. Er is dan ook sprake van een vijfjaardoelstelling van 630 broedparen. Deze wordt niet gehaald.

Reactie

Aangegeven wordt dat niet aantal broedende vogels niet veel zegt over het broedsucces. Het is niet duidelijk wat met dit punt beoogd wordt: de instandhoudingsdoelstelling voor het Markermeer is "*Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 630 paren*". In de instandhoudingsdoelstelling wordt niet gerept over een minimaal aantal jongen dat groot moet worden gebracht of aantal succesvolle (en wat is succes dan?) broedparen. Dit is impliciet opgenomen in de doelstellingen: bij beperkt broedsucces neemt het aantal vogels af. Verder wordt gesteld dat van een langjarige doelstelling moet worden uitgegaan. Dit zijn wij eens: in § 8.2.5 Passende Beoordeling is dan ook opgenomen dat: "*Als beschreven in §6.2.4 is er recent sprake van een aanzienlijke toename van het aantal broedende visdiefjes. Dit is het gevolg van de grote aantallen broedvogels op de Marker Wadden. Het aantal broedparen visdief voldoet recent aan de instandhoudingsdoelstelling van 630 broedparen.*" Ondanks dit gegeven staat verderop: "*Hoewel de instandhoudingsdoelstelling sinds kort wel gehaald wordt, gaat het hier om een recente ontwikkeling. Het niet kunnen gebruiken van de vaste broedlocaties of een verminderd broedsucces gedurende een langere tijd kan daarom een effect hebben op het behalen van de instandhoudingsdoelstelling. Daarom worden mitigerende maatregelen genomen, zodat er met zekerheid geen afname van geschikte broedgelegenheden is voor de duur van de werkzaamheden. Deze maatregelen zijn opgenomen in §8.2.6.*". Aan het gegeven dat rekening moet worden gehouden met een langdurige doelstelling is dus invulling gegeven.

56 Stelling

De vermelding in de Passende Beoordeling van het aantal broedparen van het visdiefje op de Marker Wadden in 2017 zegt dus niets over het wel of niet behalen van de doelstelling in Markermeer & IJmeer en ook niets over de landelijke staat van instandhouding.

Reactie

Zie 54 en 55. De Marker Wadden zijn niet genoemd als reden waarom er geen significante effecten zijn maar als voorbeeld hoe geschikte broedplaatsen snel worden ingenomen.

57

Stelling

De in het beheerplan genoemde locaties moeten dan ook in de Passende Beoordeling worden betrokken. Dat is onvoldoende gedaan. Ook de conclusie dat het visdiefje niet afhankelijk is van het deel van het meer dicht bij de oever strookt niet met de huidige situatie.

Reactie

Deze stelling volgen wij niet. In § 6.2.4 is beschreven dat "Spiering vormt een belangrijke voedselbron voor visdieven. Binnen de reikwijdte van de effecten is relatief weinig spiering aanwezig, zie afbeelding 27. Foerageervluchten van visdieven strekken zich voor het merendeel uit tot op 5-10 km van de kolonie, maar soms zoekt de visdief zijn prooi ook op meer dan 30 km van zijn broedplaats (Ministerie van LNV, 2008). De vogels zijn dus niet afhankelijk van het deel van het meer dicht bij de oever. Het deel van het Markermeer & IJmeer waar sprake is van verstoring tijdens de uitvoering, is dan ook van beperkt belang als foerageergebied." In de stelling wordt niet aangegeven waarom die analyse onjuist zou zijn. De analyse is ook in lijn met het Beheerplan. Het beheerplan gaat in op "ruimtelijke eenheden". Voor de visdief is als ruimtelijke eenheid juist "open water" benoemd en niet "ondiep water" of "oeverzone" (zie Tabel 3.1, p. 15 Natura 2000 Beheerplan IJsselmeergebied 2017-2023, Markermeer & IJmeer).

58

Stelling

Op p. 84 in de Passende Beoordeling staat vermeld dat er geen visdiefjes hebben gebroed bij de Hoeckelingsdam in 2017 terwijl eerder is vermeld dat er geen tellingen zijn gedaan in 2017. Er is ook geen verwijzing opgenomen in de PB, alleen een open haakje "(".

Reactie

In de Passende Beoordeling (p. 83) staat "Telgegevens van SOVON laten zien dat het aantal broedparen in 2016 is toegenomen naar 915 voor het gehele Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (website SOVON). Officiële tellingen van 2017 zijn niet beschikbaar". Dit betekent dat geen officiële telgegevens van Sovon beschikbaar waren voor dat jaar op het moment dat het rapport werd afgerond. Er zijn echter wel andere gegevens van Engels & Fijn, 2017. De onduidelijkheid is waarschijnlijk ontstaan omdat op p. 84 direct boven afbeelding 25 na het haakje "(" de verwijzing is weggevallen naar Engels & Fijn, 2017. Deze verwijzing is op andere plaatsen in de alinea wel opgenomen.

59

Stelling

Ten onrechte kwalificeert het ongeschikt maken van broedlocaties en het beschikbaar stellen van het ponton als mitigerende maatregel. Pontons kunnen niet worden gezien als mitigerende maatregel als er geen zekerheid is dat deze de verstoring zullen voorkomen.

Reactie

Zie 41. Het ponton is met zekerheid geschikt als broedplaats. Dat is de conclusie uit waarnemingen in de praktijk. Het effect dat de werkzaamheden kunnen hebben (een afname van broedlocaties), wordt vooraf weggenomen. Er is daarmee dus wel degelijk sprake van een mitigerende maatregel.

60

Stelling

Voor de broedlocatie bij Hoeckelingsdam wordt in het geheel geen mitigerende maatregel getroffen terwijl daar wel forse verstoring zal zijn. Memo "Opheffen maatregelen Visdief" is wel genoemd in de stukken, maar is niet opgenomen.

Reactie

Voor de locatie Hoeckelingsdam wordt inderdaad geen maatregel meer genomen. De Hoeckelingsdam is niet meer in gebruik als broedplaats.

De relevante delen van de memo "Opheffen maatregelen visdief" zijn opgenomen in de Passende Beoordeling. Met relevant wordt bedoeld: alle delen die van belang zijn voor het beoordelen van effecten. Zie reactie op 3.

61 Stelling

De memo telgegevens ziet op niet-broedvogels. Toch staan daarin ook het visdiefje en de aalscholver vermeld. Dat klopt dus niet. Dat klopt ook net gelet op opmerkingen dat deze soort moeilijk te tellen is (bron: ANT?). Overigens blijkt daaruit dat in 2016 het visdiefje ruim aanwezig was bij de Hoeckelingsdam.

Reactie

Gesteld wordt dat het niet klopt dat in de memo telgegevens (bijlage 8.4) visdief en aalscholver als niet-broedvogel zijn opgenomen. Dit is niet juist: deze vogels kunnen ook als niet-broedvogel geteld worden en zijn derhalve voor de memo wel relevant. Wat hiermee gebeurt in de beoordeling is een ander verhaal.

Verder wordt gesteld dat het feit dat er gegevens zijn niet klopt met de stelling dat de soort moeilijk te tellen is. Het is onduidelijk welke soort wordt bedoeld en op welke uitspraak wordt gewezen. Hier kunnen wij dus niet in detail op antwoorden anders dan: het feit dat er cijfers zijn, maakt niet dat de soort makkelijk te tellen is.

Tot slot wordt opgemerkt dat de visdief ruim aanwezig was rond de Hoeckelingsdam: dit was het geval in 2016 als niet-broedvogel: dat kan uit de telgegevens niet-broedvogels gehaald worden. Hieruit kunnen geen conclusies worden getrokken over de aanwezigheid van broedvogels.

62 Stelling

De vergunningvoorschriften om verstoring te voorkomen leiden niet tot het voorkomen van verstoring gelet op het kaartje met verstoringsgevoelige gebieden zoals dat in het Natura 2000-beheerplan is opgenomen.

Reactie

Zie reactie op 28.

63 Stelling

Er is geen budget opgenomen voor het benodigde onderhoud in de beheerfase om bijvoorbeeld ervoor te zorgen dat de oeverdijk geschikt blijft voor het visdiefje om te broeden.

Reactie

De oeverdijk vormt geen broedgebied voor visdiefjes, dus hier hoeft ook geen budget voor te worden opgenomen. Alleen de huidige locaties blijven bestaan en deze worden onderhouden met reguliere middelen.

A.8.2.2 Natura 2000-gebieden Polder Zeevang, Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, IJsselmeer, Lepelaarsplassen en Oostvaardersplassen, Naardermeer

64 Stelling

Ook voor de niet-broedvogels in Polder Zeevang geldt dat wel een worst case scenario is opgesteld, maar waarbij vervolgens de effecten van verstoring te optimistisch worden ingeschat zonder enige kwantitatieve analyse. Ook hier geldt dat het cumulatieve effect van meerdere soorten die verstoord worden en moeten uitwijken gedurende meerdere jaren, niet is meegewogen. Daarbij geldt dat het gebied tevens veel andere vogelsoorten herbergt die ook verstoord worden.

Reactie

Gesteld wordt dat de effecten te optimistisch gesteld worden. Hier is verder niet aangegeven waar inhoudelijk op gedoeld wordt. Hier kan verder dan ook niet inhoudelijk op ingegaan worden. Wel merken wij op dat een belangrijk gegeven hier wel is dat Polder Zeevang aan de binnenzijde van de dijk is gelegen: tussen de dijk en het Natura 2000-gebied is in de huidige situatie al een weg gelegen. Verder vinden de werkzaamheden vooral op en aan de buitenzijde van de dijk plaats: effecten zijn daardoor beperkt aan de binnenzijde. Een massale verplaatsing van vogels is dan ook niet aan de orde. Dit is van belang voor de vraag of cumulatie van effecten plaatsvindt.

Verder is aangegeven dat geen rekening is gehouden met de cumulatie van soorten. Ruimte is geen knelpunt voor vogels, maar vooral externe factoren. Dat ruimte geen knelpunt is blijkt wel uit het feit dat

voor verschillende soorten de aantallen van de instandhoudingsdoelstellingen worden overschreden voor het Natura 2000-gebied.

65

Stelling

Voorts laat de grutto een negatieve trend zien en zijn significant negatieve effecten als gevolg van het project op de grutto niet uitgesloten.

Reactie

In het Natura 2000-beheerplan Polder Zeevang is aangegeven dat de belangrijkste leefgebieden van de grutto niet langs de dijk liggen (figuur 3.6). In § 3.2.6 van datzelfde beheerplan is beschreven dat er voldoende leefgebied aanwezig is in het Natura 2000-gebied, knelpunten hebben te maken met de algemene afname en dus niet in het Natura 2000-gebied moeten worden gezocht, zie hiervoor het Natura 2000-beheerplan.³

Ondanks voorgaande is in § 8.3.2 Passende Beoordeling beschreven dat significante negatieve effecten toch niet zonder meer zijn uitgesloten en dat derhalve maatregelen worden genomen, deze maatregelen zijn beschreven in § 8.3.3. Hiermee worden significant negatieve effecten als gevolg van de dijkwerkzaamheden voorkomen.

A.8.2.3 Stikstofdepositie

66

Stelling

Ten onrechte is voor de stikstofdepositie die ontstaat als gevolg van het project geen Passende Beoordeling opgesteld. Er is een PAS-melding gedaan. Ten onrechte ziet deze niet op de Markermeer & IJmeer.

Reactie

Het aspect stikstofdepositie is wel degelijk betrokken in de Passende Beoordeling. Dat is gebeurd in § 8.4 van de Passende Beoordeling. Hier is het volgende opgenomen "*De ecologische gevolgen van het uitgeven van ontwikkelingsruimte zijn reeds getoetst in de Passende Beoordeling die voor het PAS is opgesteld (Doekes et al., 2015) en aanvullend is ook een ecologische effectbeoordeling van het effect opgenomen in bijlage 8.31.*"

De "Ecologische effectbeoordeling stikstofdepositie Versterking Markermeerdijken" (Bijlage 8.31) betreft een volledig zelfstandige projectspecifieke beoordeling voor het aspect stikstofdepositie, waarbij op geen enkele manier gebruik is gemaakt van het systeem of de (positieve) effecten van het PAS. Uit deze effectbeoordeling volgt dat voor geen enkel stikstofgevoelig habitatype of leefgebied sprake is van ecologisch meetbare of waarneembare effecten door stikstofdepositie. Hier is inhoudelijk niet op gereageerd.

De vraag of een PAS-melding is gedaan voor Markermeer & IJmeer en Polder Zeevang is in het licht van de projectspecifieke beoordeling niet meer relevant. Voor de duidelijkheid wordt wel opgemerkt dat beide gebieden geen PAS-gebieden: in deze Natura 2000-gebieden komen namelijk geen stikstofgevoelige habitats voor.

67

Stelling

Het Habitatrichtlijngebied Markermeer & IJmeer bevat de habitattypen Kranswierwateren en Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Deze zijn (zeer) gevoelig voor verzuring en vermessing door stikstof. Dat is ten onrechte niet passend beoordeeld.

Reactie

Gesteld wordt dat de habitattypen in het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer wel gevoelig zijn voor stikstof. Hier wordt echter geen bron voor gegeven. Wij gaan ervan uit dat de verkeerde subtypes zijn aangehouden voor de gemaakte bewering. Het Markermeer is een afgesloten zeearm en de subtypen van de habitattypen zijn dan ook de subtypen van afgesloten zeearmen. Uit van Dobben et al., 2012 blijkt dat deze subhabitattypen minder/niet gevoelig zijn voor stikstofdepositie.

68

Stelling

De grutto waarvoor de Polder Zeevang is aangewezen is gevoelig voor de gevolgen van vermessing door stikstofdepositie blijkt uit de effectenindicator voor Polder Zeevang.

³ Dit rapport is vrij beschikbaar via https://www.bij12.nl/assets/Beheerplan_polder_Zeevang_N2000.pdf

Reactie

De grutto is een soort van agrarisch land. Het is geen soort van zeer voedselarme en dus stikstofgevoelige systemen. In het beheerplan⁴ voor Polder Zeevang is in § 3.2.6 opgenomen dat *"Het leefgebied van de grutto ondervindt geen effect van de huidige stikstofdepositie (zie Bijlage 8)"*.

69

Stelling

Er is wel voor onder andere het Naardermeer een PAS-melding gedaan dat binnen het directe werkgebied van de IJsselmeervereniging valt.

Reactie

Dit is alleen een stelling. Onduidelijk is wat het kritiekpunt is.

70

Stelling

In de PAS-melding is verwezen naar de Versterking Markermeerdijken als zijnde een prioritair project wat betekent dat geen Passende Beoordeling voor het afzonderlijk project is opgesteld. Er kan dus ook niet met zekerheid worden gesteld dat er is aangetoond dat significant negatieve effecten vanwege stikstofdepositie kunnen worden uitgesloten. Naar aanleiding van het arrest van het Europese Hof van Justitie van 7 november 2018 moet uw Afdeling nog uitspraak doen over de vraag of voor de plannen en projecten in het PAS schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied kunnen worden uitgesloten.

Reactie

Er wordt hier helemaal voorbij gegaan aan het feit dat er met de "Ecologische effectbeoordeling stikstofdepositie Versterking Markermeerdijken" (Bijlage 8.31) een volledig zelfstandige projectspecifieke beoordeling voor het aspect stikstofdepositie is uitgevoerd, waarbij op geen enkele manier gebruik is gemaakt van het systeem of de (positieve) effecten van het PAS. Uit deze effectbeoordeling volgt dat voor geen enkel stikstofgevoelig habitatype of leefgebied sprake is van ecologisch meetbare of waarneembare effecten door stikstofdepositie. Het oordeel van uw Afdeling over het PAS is voor de beoordeling of de Wnb-vergunning in stand kan blijven dan ook niet relevant.

A.8.3 Ontheffing Wet natuurbescherming

71, 72

Stelling

Er is geen aanvraag voor een ontheffing ten aanzien van vleermuizen en broedvogels ingediend. De mitigerende maatregelen zien daar wel op. Er is ook geen aanvraag voor opzettelijke verstoring van vogels ingediend. Ten onrechte wordt verstoren en wegvluchten van niet-broedende vogels niet aangemerkt als opzettelijke verstoring.

Reactie

Aangegeven is dat als mitigerende maatregelen worden genomen, dat dan een ontheffing moet worden aangevraagd. Dit klopt niet. Een ontheffing gaat over het verlenen van een vrijstelling van verboden. Dus wanneer een verbodsbepaling wordt overtreden moet een ontheffing worden aangevraagd. Als voldoende mitigerende maatregelen worden genomen, dan kan het zijn dat er geen effecten meer zijn, geen overtreding van verbodsbepalingen en derhalve dus geen ontheffing meer nodig is. De mitigerende maatregelen voor de vleermuizen en broedvogels zijn wel dwingend voorgeschreven in de Wnb-ontheffing (voorschrift 16 t/m 19 en 20 en 21). Dit garandeert dat de mitigerende maatregelen worden genomen en er dus geen overtreding van een verbodsbepaling optreedt.

Wat niet-broedvogels betreft is in § 7.2.2 "Effectbeschrijving" van de Soortenbeschermingstoets opgenomen: *"Ook is er geen sprake van mogelijke verstoring van niet-broedvogels, omdat het tijdelijk wegvluchten van vogels naar een rustige plek in de directe omgeving niet kan worden aangemerkt als een opzettelijke verontrusting. Na afronding van de werkzaamheden vormt de dijk ook weer een leefgebied dat vergelijkbaar is met de huidige situatie. Er is dus geen sprake van wezenlijke effecten op niet-broedende vogels."* Dit is volledig in lijn met het toetskader uit artikel 3.1, dat in § 3.2.3 van de Soortenbeschermingstoets is toegelicht.

Het gaat hier over vogels die een stukje verderop gaan zitten om daar de activiteit voort te zetten (rusten, foerageren). Dit is geen verstoring, omdat de vogels zich niet wezenlijk anders gedragen. Zeker gezien

⁴ Dit rapport is vrij beschikbaar via https://www.bij12.nl/assets/Beheerplan_polder_Zeevang_N2000.pdf.

hier langs de volledige lengte van de dijk gereden, gefietst en gewandeld wordt, kan niet worden uitgegaan dat het verstoren van een vogel leidt tot overtreding van een verbodsbepaling: ze gaan gewoon verderop zitten, zeker omdat de dijk zelf voor geen van de soorten een specifieke functie heeft. Bovendien is er ook nog sprake van lid 5 van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming, waarbij opzettelijke verstoring alleen relevant is als de staat van instandhouding in gevaar komt. Hiervan is al helemaal geen sprake.

73

Stelling

Het onderzoek ten aanzien van de meervleermuis is tegenstrijdig met het beheerplan waarin is beschreven dat de soort zowel bij ondiep water, bij open water en bij de oeverzone voorkomt. Dat nu opeens de oevers van het Markermeer geen onmisbaar onderdeel uitmaken van het foerageergebied kan niet worden gevolgd. Daarbij zijn er bij het onderzoek meerdere foeragerende meervleermuizen waargenomen.

Reactie

Het beheerplan is relevant in het kader van Natura 2000-gebied, maar wordt hier in het kader van soortenbescherming naar voren gebracht.

Maar om toch inhoudelijk op het punt in te gaan: In het beheerplan is geen duidelijke beschrijving gegeven van het voorkomen van de meervleermuis. Hier is alleen opgenomen dat de meervleermuis voorkomt in de ruimtelijke eenheden open water, ondiep water en oeverzone. Verder is weergegeven in het beheerplan *"De meervleermuis gebruikt het Markermeer & IJmeer om te foerageren op insecten. Voor de meervleermuis is het af- en aanvliegen tussen dagverblijfplaatsen en foerageergebied boven de meren onderdeel van de foerageerfunctie van het gebied. De meervleermuizen zijn voor het grootste deel afkomstig van minimaal zeven locaties in Noord-Holland, maar de aantallen zijn onbekend (zie figuur 3.2 voor het verspreidingsgebied) (referentie 11). De oevers van het Markermeer en IJmeer (en tevens die van het IJsselmeer) vormen ook een belangrijke migratieroute van en naar de winter- respectievelijk zomerverblijven."* In § 7.5.1 van de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3) is een beschrijving gegeven van meervleermuizen die vergelijkbaar is met bovenstaande verhaal en de constatering dat dit niet met overeen stemt, klopt dus niet. In voorgenoemde paragraaf staat tevens dat *"De meervleermuis foerageert op en langs het Markermeer"*, dus ook langs de oevers. Verder is het onduidelijk wat wordt bedoeld met dat meerdere foeragerende meervleermuizen zijn waargenomen. Want uitgangspunt voor de toetsing is uitgegaan dat *"De meervleermuis foerageert op en langs het Markermeer. De soort is evenals andere soorten vleermuizen (zie § 7.6.1) waargenomen op verschillende locaties. Aangenomen wordt dat de soort over de gehele lengte van het dijktraject kan worden waargenomen."* (zie § 7.5.1 van Soortenbeschermingstoets in bijlage 8.3). Wij hebben in het rapport dus niet iets anders beweerd dan hier in de stelling het beroep wordt aangegeven.

74, 75

Stelling

De meervleermuis is landelijk in een matige staat van instandhouding. Er kan niet op basis van het uitgevoerde onderzoek worden geconcludeerd dat er geen negatieve effecten zijn op de meervleermuis of andere vleermuizen. Naast de functie als foerageergebied heeft de dijk een functie als migratieroute, die is onder te verdelen in migratie van en naar foerageergebied en migratie naar zomer- en winterverblijven. Dit onderscheid is in het onderzoek niet gemaakt. Ook zijn de effecten op de seizoenstrek niet onderzocht voor de meervleermuis. Dit geldt ook voor andere vleermuissoorten.

Reactie

Over onderverdeling in functies: in zowel § 7.5.1 als § 7.5.2 (Soortenbeschermingstoets, bijlage 8.3) is wel degelijk onderscheid in verschillende functies en migratieroutes gemaakt voor de meervleermuis; uiteraard wel alleen waar relevant. Voor overige soorten vleermuizen is dit ook gedaan in § 7.6.1 als § 7.6.2. Verder is de constatering dat de migratieroute voor dagelijkse vliegbewegingen van de meervleermuis langs de dijk ligt niet juist. In § 7.5.1 is beschreven dat *"Specifiek voor deze soort is dat grotere afstanden tussen de kolonies in het binnenland naar de jachtgebieden (Markermeer) worden afgelegd langs waterwegen, dit zijn de "dagelijkse" vliegbewegingen (Ministerie van LNV, 2008). Deze functie is nabij het plangebied waargenomen langs het Oorgat bij Edam en het Goudriaankanaal bij Durgerdam (respectievelijk module 8 en module 15/16). Beide watergangen zijn belangrijke vliegroutes tussen de verblijfplaatsen en foerageergebieden. Daarnaast is er nog een mogelijke vliegroute van vleermuizen bij het gemaal van Schardam (module 4). Deze is niet waargenomen tijdens het onderzoek, maar de Stichting Landschap Noord-Holland heeft aangegeven dat vliegroutes wel eens verschuiven en dat uit eerder onderzoek is gebleken dat bij Schardam bij de sluis ook een vliegroute aanwezig is."*

Over de matige staat van instandhouding: in § 7.5.4 zijn de mitigerende maatregelen voor de meervleermuis maar ook voor de overige vleermuizen (zie § 7.6.4) beschreven. Ook is beschreven welke effecten resteren na het nemen van de mitigerende maatregelen: er resteert geen effect. Hier is geen inhoudelijke reactie op gekomen. De conclusies in § 7.5.5 en § 7.6.5 dat er geen effecten zijn op de staat van instandhouding blijft dan ook overeind.

76

Stelling

De fuut is zowel als broedvogel als niet-broedvogel in een matig ongunstige staat van instandhouding volgens de website van Sovon. Voor de fuut geldt een knelpunt voor wat betreft het foerageren in open water. Daarnaast zullen als gevolg van het Projectplan broedplaatsen verdwijnen. Voor deze soort geldt bovendien dat ze gevoelig zijn voor verstoring. Ten onrechte is er niet meer een kwantitatief onderzoek gedaan of het Projectplan een effect heeft op de staat van instandhouding van de soort en er kan dan ook niet een dergelijke conclusie worden getrokken.

Reactie

Ten aanzien van de broedende futen is in bijlage 8.26 "Analyse broedvogels langs dijktraject" voldoende ingegaan op de effecten van de staat van instandhouding: *"De fuut broedt wel echt aan de waterkant en ondervindt dus voor de duur van de werkzaamheden effecten. Eventuele broedplaatsen aan de waterkant verdwijnen ook voor de duur van de werkzaamheden. Na de werkzaamheden vormen de oevers weer een vergelijkbare broedplaats. Uit verspreidingsgegevens blijkt echter dat langs de oevers van het Markermeer, maar ook in het binnenland van Noord-Holland honderden broedparen aanwezig zijn. De tijdelijke afname heeft geen effect op de staat van instandhouding."* Het is onduidelijk welk onderzoek nog had moeten worden gedaan in het kader van de Soortenbeschermingstoets. Voor de fuut geldt inderdaad als knelpunt in het open water dat de toekomstige voedselsituatie onzeker is en dat er in de toekomst onvoldoende rust en ruimte beschikbaar is. Voedselbeschikbaarheid lijkt in de huidige situatie de oorzaak van de matig ongunstige staat van instandhouding, want ook het volgende is beschreven in het Natura 2000-beheerplan (relevant vanwege inzicht dit het geeft in de lokale populatie: *"Sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw is een aantal vogelsoorten in het Markermeer & IJmeer (en ook in het IJsselmeer) sterk in aantal afgenomen. Het gaat vooral om bodemdiereters als tafeleend, brilduiker, kuifeend en topper, en viseters als fuut, nonnetje, grote zaagbek, dwergmeeuw, zwarte stern en visdief."* Dit betekent dat knelpunten worden veroorzaakt door factoren die buiten de dijkversterking liggen.

77

Stelling

De kuifeend is als niet-broedvogel in een matig ongunstige staat van instandhouding. Het huidige onderzoek biedt geen inzage in de effecten op de staat van instandhouding. De tafeleend is als niet-broedvogel in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Het huidige onderzoek biedt geen inzage in de effecten op de staat van instandhouding.

Reactie

Kuifeend: Als aangegeven op p. 10 van "Analyse broedende vogels langs dijktraject" (Bijlagenboek 8.26) komt de soort in een groot deel van Noord-Holland voor. De soort kan bij verstoring eenvoudig op korte afstand verplaatsen want hier zijn voldoende leefgebieden. De staat van instandhouding wordt niet aangetast.

Tafeleend: Als aangegeven op p. 12 van "Analyse broedende vogels langs dijktraject" is voorkomen van deze soort niet beperkt tot het Markermeer. De soort kan bij verstoring eenvoudig op korte afstand verplaatsen want hier zijn voldoende leefgebieden. De staat van instandhouding wordt niet aangetast.

78

Stelling

Als er, ondanks de maatregelen om het broeden van visdiefjes te voorkomen, toch visdiefjes in het werkgebied broeden, is verstoring van broedende visdiefjes onvoldoende uitgesloten. In voorschrift 11 van de Wnb vergunning is een afstand van 100 m opgenomen. Die is ter voorkoming van verstoring onvoldoende.

Reactie

Hier worden soortenbescherming en gebiedsbescherming door elkaar gehaald. De Wnb-vergunning (met voorschrift 11) ziet op gebiedsbescherming (Natura 2000).

Dat gezegd hebbende is de afstand van 100 meter wel degelijk voldoende. Gesteld wordt dat alle activiteiten binnen 300 meter van visdiefjes niet kunnen worden toegestaan. Dit omdat in het

profielendocument een verstoringsafstand van meer dan 300 meter wordt aangehouden. Vermoedelijke gaat het hier om afstanden die samenhangen met recreatie (bron staat in profielendocument niet genoemd, maar vervolgens gaat het wel over recreatievrije zone om verstoring te voorkomen.). Een verstoringsafstand van 300 meter komt in ieder geval overeen met de afstand die in Krijgsveld et al., 2008 wordt genoemd en dit rapport gaat over recreatie. Deze verstoringsafstand is echter aantoonbaar niet van toepassing voor de visdiefjes langs de dijk. De kolonies in de Hulk en Floriskoog bevonden zich op afstanden van respectievelijk ongeveer 100 meter en 200 meter van uitkijkpunten en fietspaden. Ook het grootste deel van de Hoeckelingsdam waar een kolonie zat, ligt binnen 300 meter van het fietspad. Kortom: 300 meter kan leiden tot effecten maar het is niet gezegd dat dit ook daadwerkelijk zo is, hier is dat zeker niet het geval.

Bovendien moet rekening worden gehouden met twee zaken:

1. Recreatie is vaak meer verstorend dan werkzaamheden. Wandelaars, in het bijzonder met honden, leiden tot meer verstoring dan bijvoorbeeld grote machines. Veel vogels zien machines met voorspelbare bewegingen als minder bedreigend dan een individu die zich onverwacht voort beweegt.
2. Als visdiefjes zich vestigen op het werk, dan doen ze dat onder reeds verstoorte omstandigheden waarin machines af en aan rijden. Dit betekent dat er een zekere tolerantie moet zijn ten aanzien van verstoring, omdat gebieden waar werkzaamheden plaatsvinden anders gemeden worden.

79

Stelling

Het voorkomen van soorten zoals in de ontheffing opgenomen klopt niet met de werkelijkheid. Dat geldt onder andere voor de rugstreeppad, de ringslang, de wulp en de waterspitsmuis. Uit de Soortenbeschermingstoets blijkt niet dat het mogelijk is om met mitigerende maatregelen te voorkomen dat er een overtreding is ten aanzien van de noordse woelmuis, de waterspitsmuis, de bunzing en de hermelijn. Er wordt ook in dit geval te optimistisch gesteld dat deze soorten wel een nieuwe verblijfplaats vinden. Voor de noordse woelmuis, een kwetsbare soort, ontbreekt een degelijke beoordeling op populatieniveau.

Reactie

Wat betreft het vóórkomen van de genoemde soorten wordt verder niet aangegeven wat niet klopt of welke werkelijkheid, dus hier kan verder geen antwoord op worden gegeven.

Voor de stelling dat uit de Soortenbeschermingstoets niet blijkt dat het mogelijk is om met mitigerende maatregelen te voorkomen dat er een overtreding is ten aanzien van noordse woelmuis, waterspitsmuis, bunzing en hermelijn, geldt het volgende. Voor de bunzing is geen sprake van overtreding omdat deze soort vrijwel niet voorkomt langs de dijk. Noordse woelmuis, waterspitsmuis en hermelijn (en wezel en ringslang) komen wel voor langs de dijk, hier wordt zoveel mogelijk gedaan om effecten zoveel mogelijk te voorkomen maar dit is niet helemaal mogelijk en daarom blijft er voor noordse woelmuis, waterspitsmuis en hermelijn (en wezel en ringslang) een overtreding van verbodsbepalingen van toepassing. Voor deze soorten is een ontheffing aangevraagd.

Verder staat er dat te optimistisch is gesteld dat wel nieuwe verblijfplaatsen worden gevonden, waarbij de noordse woelmuis specifiek is genoemd. Dit is niet juist: voor de noordse woelmuis is in tabel 13 in § 7.3.2 van de Soortenbeschermingstoets juist uitgegaan van afnames van leefgebieden en gekeken wat dat dan betekent voor de populatie ter plaatse en de samenhang met de omgeving (stapsteen en dergelijke functies). Dat een dergelijke onderbouwing ontbreekt is derhalve niet juist.

80

Stelling

De uitvoering van de dijk is niet meegenomen als een effect in de beheerfase op beschermde soorten. Bijvoorbeeld de ringslang. Voor de ringslang is compensatie verdeeld over twee bevoegde gezagen. De winterverblijfplaatsen in Zeevang moeten door de Provincie worden uitgevoerd. Daarmee is de uitvoerbaarheid niet gegarandeerd.

Reactie

Gesteld is dat uitvoering van de dijk niet is meegenomen en de ringslang wordt als voorbeeld gebruikt. Dit is niet correct, want de noodzaak voor het nemen van maatregelen voor deze soort volgt juist uit de uitvoering van het ontwerp: dit ontwerp is niet geschikt als winterverblijf voor ringslangen.

Daarnaast wordt gesteld dat de compensatie is verdeeld over twee bevoegde gezagen. Dit is niet juist. De winterverblijfplaatsen ten zuiden van Edam, dus niet bij Zeevang, zijn compenserende maatregelen en deze zijn opgenomen in § 7.7.6 van de Soortenbeschermingstoets. De maatregelen die voorzien zijn

in het kader van compensatie worden niet gefinancierd door de provincie maar vanuit het project en derhalve klopt de constatering simpelweg niet: compensatie is allemaal geregeld. De maatregelen ten noorden van Edam zijn geen compensatie, maar mitigatie om de leefgebieden ten noorden van Edam te verbeteren om op de lange termijn uitbreiding van de populatie te stimuleren. Deze maatregelen zijn dan ook opgenomen in § 7.7.4 van de Soortenbeschermingstoets (Bijlagenboek 8.3). De mitigerende maatregelen worden voor een deel gefinancierd door de provincie.

81 Stelling

Het is onduidelijk hoe de verstoring van andere soorten dan vogels is beoordeeld. Er wordt in de Soortenbeschermingstoets geschreven dat de verstoringsafstand van vogels wordt aangehouden. Dat blijkt echter niet zo te zijn. Lees bijvoorbeeld p. 102 met betrekking tot de noordse woelmuis.

Reactie

Voor de noordse woelmuis staat onder het kopje "Verstoring op het land door geluid en beweging" in § 7.3.2 van de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3) het volgende dat hier relevant is: "*Ruimtebeslag en versnippering zijn leidende effecten voor deze soort. Er is nog geen onderzoek beschikbaar waaruit blijkt dat de noordse woelmuis gevoelig is voor verstoring door geluid en beweging. In de soortenstandaard zijn ook geen maatregelen opgenomen ten aanzien van deze effecten (RVO, 2014b). Wezenlijke effecten als gevolg van verstoring zijn voor de noordse woelmuis uitgesloten.*" Per relevante verstoring is per soort dergelijke informatie opgenomen. Het is onduidelijk wat hier mist.

82 Stelling

Ook is niet bekend welke verstoring afstand door licht is aangehouden.

Reactie

Aangegeven is dat niet bekend is welke verstoring voor licht wordt aangehouden. Het klopt dat geen specifieke afstand is opgenomen. Dit komt omdat niet bekend is hoe verlichting wordt ingezet. In tegenstelling tot geluid, waarvoor inschattingen te maken zijn op basis van de inzet van machines, kan verlichting worden gericht of specifieke kleuren worden toegepast. De reikwijdte is in § 5.2.5 van de Soortenbeschermingstoets (bijlage 8.3) dan ook worst case beschreven als "*Het studiegebied wordt gevormd door die delen waar verlichting tijdelijke toeneemt. Hierbij gaat het mogelijk om het hele werkgebied.*". Vervolgens is voor die soorten waarvoor het relevant is elke keer gekeken of verlichting leidt tot een relevante verstoring. Dit is gedaan in de soortspecifieke delen (hoofdstuk 7) van de Soortenbeschermingstoets.

A.8.4 Natuurnetwerk Nederland en ecologische verbindingzones

83 Stelling

Er vindt op grond van artikel 19 van de Provinciale Verordening Noord-Holland compensatie plaats.

Reactie

Dit is geen inhoudelijk punt waarop te reageren is.

84 Stelling

De toetsing aan de Provinciale Ruimtelijke Verordening hoort zijn beslag te vinden in de omgevingsvergunning (afwijken bestemmingsplannen) voor het project, maar ontbreekt in die vergunning.

Reactie

Appellant stelt ten onrechte dat toetsing aan de Provinciale Ruimtelijke Verordening ontbreekt in de omgevingsvergunning. Die toetsing vindt wel degelijk plaats in de omgevingsvergunning. Het rapport "Versterking Markermeerdijken Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden" is toegevoegd als bijlage bij de omgevingsvergunning. Naar deze bijlage wordt verwezen op p. 75 van de omgevingsvergunning. In § 8.2 van het rapport wordt getoetst aan de Provinciale Ruimtelijke Verordening en ook in bijzonder aan artikel 19 van de verordening waar appellant naar verwijst.

85

Stelling

Hydrologische effecten tijdens de aanleg zijn niet beoordeeld, wel de permanente effecten. Ruimtebeslag (15,9 ha permanent en tijdelijk) wordt gecompenseerd door de oeverdijk. De compensatie vindt echter plaats in huidige NNN (grote wateren); dus het verdwijnen areaal worden niet met nieuw NNN-gebied gecompenseerd. Daarbij vindt compensatie in een heel ander natuurdoeltype plaats dan de natuurdoeltypen die verloren gaan.

Reactie

Wij hebben alleen gekeken naar hydrologische veranderingen in de beheerfase omdat in de beheerfase hydrologische veranderingen aan de orde zijn. Van merkbare hydrologische effecten binnen natuurgebieden tijdens de aanleg is geen sprake. Het enige denkbare effect is overigens verhoging van het grondwater en dat is positief voor natuur. Zie p. 6 van het rapport "Geohydrologisch effect tijdelijke vaargeulen en loswallen" (Bijlagenboek 9.4).

Ten aanzien van de compensatie het volgende: aangegeven wordt dat geen sprake is van nieuw areaal omdat binnen de NNN (grote wateren) wordt gecompenseerd. In § 3.2.1 van Toetsing NNN en WVLG (bijlage 8.2) is beschreven dat *"Het Barro en de PRV maken voor wat betreft het beschermingsregime van het NNN onderscheid tussen 'NNN' en 'NNN grote wateren'. Op grond van artikel 2.10.1, tweede lid van het Barro is het voorgenoemde planologische beschermingsregime niet van toepassing op oppervlaktewaterlichamen in rijksbeheer, waaronder het IJsselmeer en het Markermeer ('NNN grote wateren'). De consequentie hiervan is dat de 'NNN grote wateren' in het Markermeer vanuit de PRV niet beschermd is."* De afwegingen om te kiezen voor de locatie en de invulling en hoe wordt voldaan aan de regels die zijn gesteld aan compensatie is verder gegeven in § 8.2.2.2 van de Toetsing NNN en WVLG (bijlage 8.2).

Verder is aangegeven dat compensatie voor andere natuurdoeltype plaatsvindt dan de natuurdoeltypen die verloren gaan. In de regels van de compensatie (zie § 3.2.3 Toetsing NNN en WVLG, artikel 2 Uitvoeringsregeling natuurcompensatie: dit artikel is conform artikel 2.10.5 van het Barro) is niet aangegeven dat dezelfde natuurdoeltypen moeten worden teruggebracht: de aangetaste wezenlijke waarden en kenmerken moeten worden gecompenseerd. In § 8.2.2.2 van de Toetsing NNN en WVLG is beschreven op welke manier is voldaan aan deze voorwaarde. Hier is niet inhoudelijk op gereageerd.

A.8.5 Weidevogelgebieden

86

Stelling

De toetsing aan art. 25 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening hoort zijn beslag te vinden in de omgevingsvergunning (afwijken bestemmingsplannen) voor het project, maar ontbreekt in die vergunning.

Reactie

Appellant stelt ten onrechte dat de toetsing aan artikel 25 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening ontbreekt in de omgevingsvergunning. Die toetsing vindt wel degelijk plaats in de omgevingsvergunning. Het rapport "Versterking Markermeerdijken Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebieden" is toegevoegd als bijlage bij de omgevingsvergunning. Naar deze bijlage wordt verwezen op p. 75 van de omgevingsvergunning. In § 8.3 van het rapport wordt getoetst aan de Provinciale Ruimtelijke Verordening en ook in bijzonder aan artikel 25 van de Verordening waar appellant naar verwijst.

87

Stelling

De compensatie is beschreven in bijlage 8.18: 73,3 ha (komt overeen met ca. 1,2 M€). Hierin zat nog de aankoop van 11,4 ha, maar dat is in de definitieve besluitvorming vervallen.

Reactie

Dit is niet correct, omdat de compensatie niet is beschreven in bijlage 8.18 maar in 8.30. Het Compensatieplan Dijkversterking Markermeerdijken (Bijlagenboek 8.18) is het Plan van Aanpak dat vooraf is gegaan aan het specifieke Compensatieplan Weidevogelleefgebieden (Bijlagenboek 8.30). Dit is ook beschreven in de Toetsing NNN en WVLG (Bijlagenboek 8.2). In § 8.3.1.2 daarvan is opgenomen *"Voor dit bedrag is een plan van aanpak opgesteld om maatregelen te nemen, zie bijlage 8.18 van het bijlagenboek. De manier waarop compensatie van de restschade plaatsvindt, is beschreven in § 8.3.2."* In § 8.3.2 is beschreven op welke manieren aan de eisen die gesteld zijn aan een compensatieplan

wordt voldaan, en bovendien staat er ook het volgende: "Het compensatieplan is opgenomen in bijlage 8.30". Kortom: bijlage 8.18 is de opdracht geweest waarmee is uitgezocht welke maatregelen voor het gestelde bedrag te nemen zijn, bijlage 8.30 geeft de uitkomsten van dat onderzoek en dus de maatregelen die daadwerkelijk te nemen zijn. De in de stelling genoemd aankoop bleek niet mogelijk. Met de uiteindelijke maatregelen zoals die staan in het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden wordt voldaan aan de eisen inzake compensatie. Dat is getoetst in hoofdstuk 6 van het Compensatieplan Weidevogelleefgebieden. Daar gaat het om. In de stelling wordt niet gezegd dat de compensatie onvoldoende zou zijn.

88 Stelling

De compensatie van het verlies van weidevogelgebieden vindt alleen plaats door kwaliteitsverbetering door geld beschikbaar te stellen aan Agrarische Natuurvereniging Water Land en Dijken.

Reactie

In dit punt is niet duidelijk wat nu het knelpunt is. Als wordt bedoeld dat geen gronden worden aangekocht, dan is hierover het volgende te zeggen: In § 8.3.2.2 is de volgende tekst opgenomen: "In eerste instantie is gezocht naar terreinen om weidevogelleefgebieden te verbeteren of te realiseren. Er waren percelen bij Scharwoude, in de Nes en bij Schardam op het oog. Deze percelen zijn allemaal niet beschikbaar omdat percelen al verpacht zijn of omdat het niet mogelijk was om het eigendom te verkrijgen. Omdat het grootste deel van de percelen langs de dijk al een aanwijzing als weidevogelleefgebied hebben, is besloten om een kwaliteitsverbetering te realiseren. Daarom is aan de Agrarische Natuurvereniging Water, Land en Dijken (hierna WLD) gevraagd om de compensatie ter waarde van het bedrag te realiseren. WLD is een collectief van boeren, vrijwilligers en burgers die samen het landschap behouden en beheren en zijn vanuit dat oogpunt de aangewezen partij om weidevogelbeheer uit te voeren. Om tot de compensatie te komen wordt een Plan van Aanpak (PvA) gemaakt (fase 1) waarin wordt aangegeven hoe tot een inrichtingsplan (fase 2) wordt gekomen. Het PvA (opgenomen in bijlage 8.18 van het bijlagenboek) en het inrichtingsplan (opgenomen in bijlage 8.30 van het bijlagenboek) zijn aan de provincie voorgelegd.

Voor deze werkwijze wordt gekozen omdat dit het beste resultaat oplevert: een lokale vereniging werkt samen met lokale partijen en is bekend met lokale knelpunten die opgelost kunnen worden. Op deze manier is het beste resultaat te behalen en wordt maximaal invulling gegeven aan de compensatieopgave". Hier is in het beroep niet op gereageerd.

89 Stelling

Bovendien zou de ringslangpopulatie boven Edam nog maar beperkt zijn. Uit waarnemingen bij een broeihoop in de Oosterkoog blijkt echter dat er in 2016 51 jonge ringslangen uit een ei zijn gekomen, in 2017 waren het er minder, maar nog altijd 30.

Reactie

Onder het kopje weidevogelleefgebieden gaat het hier over ringslangen. Dat is niet relevant. Om ook op de inhoud te reageren: het is onduidelijk over welke waarneming hier gesproken wordt, want er is geen bron gegeven. Maar één broeihoop met enkele tientallen ringslangen langs de dijk lengte van Edam tot aan Hoorn betekent niet dat een populatie aanwezig is die vergelijkbaar is met de populatie tussen Amsterdam en Edam. De uitspraak dat de populatie beperkt is, is met de waarneming van een enkele broeihoop nog niet ontkracht.

90 Stelling

Het geplande fietspad buitendijks bij de Oosterkoog, waar een stuk rietland voor zou moeten wijken is zeer ongewenst. Zowel het weiland als het rietland in de Oosterkoog is in voorjaar en zomer een belangrijke plek voor broedende vogels. Tijdens de voorjaars- en najaarstrek komen trekvogels even tot rust en komen op krachten. In de winter is het een verblijfplaats van weer andere soorten. Jaarrond is de Oosterkoog belangrijk leefgebied voor vogels.

Reactie

De afweging om het fietspad hier aan de buitenkant van de dijk aan te leggen is niet alleen vanuit het natuurstandpunt genomen. Het fietspad is meegenomen in de toetsing: zie Toetsing Natuurnetwerk Nederland en Weidevogelleefgebied (Bijlagenboek 8.2) in § 7.2.3, onderdeel D op p. 98 en 99 en § 7.2.5 op p. 106. Hier is niet inhoudelijk op gereageerd.

91

Stelling

Bovendien leven er ringslangen tussen en op de stenen bekleding van de dijk. Het zou niet goed zijn als de ringslangen, zonnend op het asfalt, verkeersslachtoffers zouden worden.

Reactie

De stelling staat onder het kopje weidevogelleefgebieden en gaat over ringslangen. Ringslangen zijn voor weidevogelleefgebied niet relevant.

Om ook op de inhoud te reageren: de steenbekleding is een deel van het leefgebied van de ringslang. Verkeersslachtoffers zijn het gevolg van de auto's en fietsen langs de route. Hierover is het volgende te melden:

- De herinrichting leidt niet tot nieuwe functies voor verkeer. In de huidige situatie is het al mogelijk om vrijwel langs de gehele dijk met de auto te rijden of te fietsen. De herinrichting leidt slechts tot een beperkte toename van fietsers (§ 5.3.3 van de Soortenbeschermingstoets (Bijlagenboek 8.3): *"Dit betekent: 'De recreatieve fietspaden kennen een gemiddelde fietsintensiteit tussen de 500 en 1.000 fietsers per etmaal in de gemeten periode. Omgerekend naar het aantal recreatieve fietsers op jaarbasis hebben de meeste vergelijkbare routes een intensiteit van circa 400 recreatieve fietsers per etmaal. Dit komt overeen met maximaal 870 fietsers op een zomerweekenddag in de huidige situatie en circa 1.000 fietsers rekening houdend met 15% autonome groei de komende 10 jaar.' Het drukste deel is het deel tussen Durgerdam en Monnickendam. Het deel tussen Katwoude en Hoorn is minder druk. Bij een bestaande fietsintensiteit van 150-320 fietsers per etmaal zijn in de toekomst circa 170 – 360 fietsers per etmaal (jaargemiddeld) te verwachten."*. Deze aantallen in toename voor verkeer zijn beperkt en maken niet dat een aanzienlijke toename van verkeersslachtoffers wordt voorzien.
- Langs het zuidelijk deel van de dijk komt het meeste verkeer voor. Bovendien is hier de intensiteit aan fietsers het hoogst. Dit heeft echter geen belemmering gevormd voor de ontwikkeling van de grootste populatie ringslangen langs het dijktraject.
- De steenbekleding is met name in het voorjaar en najaar van belang. De rest van de tijd zijn met name ook de moerasgebieden die in het binnenland zijn gelegen van belang. De ringslang foerageert op kleine zoogdieren, maar met name ook op amfibieën. Deze zijn beperkt aanwezig in het Markermeer, waardoor de moerassen aan de binnenzijde een beter leefgebied vormen in de zomer. Ingo Janssen van RAVON heeft ook aangegeven dat ringslangen mobiel zijn en goed aanzienlijke afstanden af kunnen leggen (denk aan kilometers). Dit betekent dat de leefgebieden in het binnenland vanaf de dijk goed te bereiken zijn en dat ringslangen niet voortdurend rond de dijk blijven hangen. Bovendien is het ook geen slaapplek waar bijvoorbeeld elke nacht naar terug moet worden gekeerd. Er is dus geen sprake van een dagelijkse beweging van moeras naar dijk en omgekeerd (hetgeen de kans op aanrijding zou vergroten).